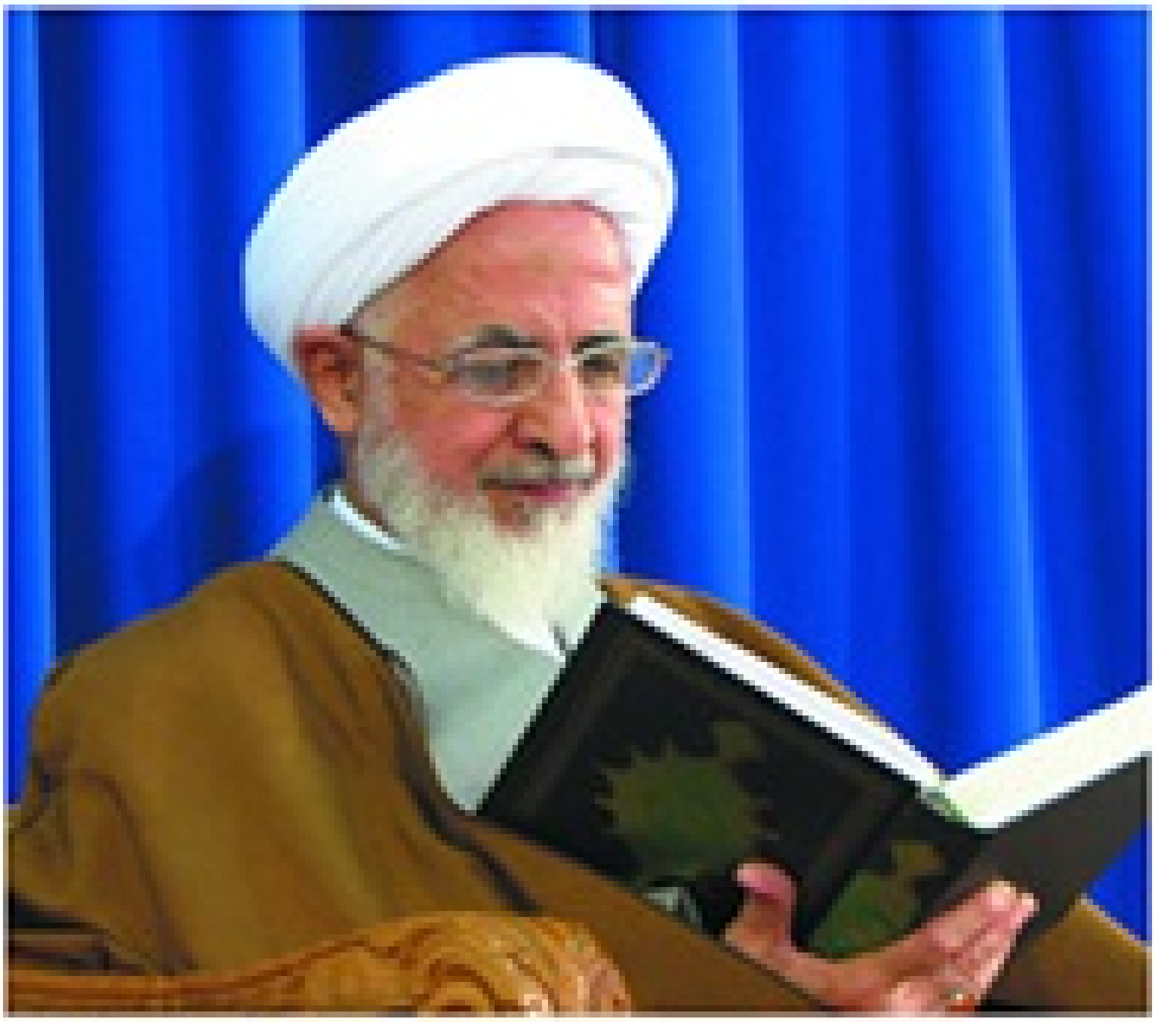

مرکز پژوهش‌های اسلامی صدا و سیما

شهد شهود

بررسی سیره عرفانی علامه جوادی آملی

بسم الله الرحمن الرحیم

شهد شهود: بررسی سیره عرفانی علامه جوادی آملی

نویسنده:

محمد جواد رودگر

ناشر چاپی:

مرکز پژوهشهای اسلامی صدا و سیمای جمهوری اسلامی ایران

ناشر دیجیتالی:

مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان

فهرست

فهرست ----- ۵

شهد شهود: بررسی سیره عرفانی علامه جوادی آملی ----- ۷

مشخصات کتاب ----- ۷

اشاره ----- ۷

فهرست مطالب ----- ۹

پیش گفتار ----- ۱۲

مقدمه ----- ۱۳

شهد شهود ----- ۱۵

اشاره ----- ۱۵

عرفان از دیدگاه علامه جوادی آملی ----- ۱۵

منزلت انسان کامل در عرفان اسلامی ----- ۱۶

نسبت عرفان و اخلاق ----- ۱۹

نسبت شناسی عرفان و فلسفه ----- ۲۲

ویژگی های عرفان ناب در افق اندیشه علامه جوادی آملی ----- ۲۳

اشاره ----- ۲۳

۱. عرفانِ قرآن مدارانه ----- ۲۳

۲. عرفان مبتنی بر معرفتِ نفس، مراقبت نفس و محاسبت نفس ----- ۲۶

۳. تزکیه نفس، تذکیه عقل و تضحیّه نفس ----- ۲۸

۴. شهود فقر ذاتی ----- ۳۰

۵. حجاب اصلی خود ----- ۳۰

۶. عبودیت روح حاکم بر عرفان عملی ----- ۳۱

۷. «توحید» اصل حاکم سیر و سلوک الی الله ----- ۳۲

۸. ویژگی های سیر و سلوک الی الله ----- ۳۳

اشاره ----- ۳۳

نکات کلیدی پیرامون «روش عرفانی» علامه جوادی آملی: ---- ۳۴
حقیقت عرفان و روش عارفان ---- ۳۸
اشاره ---- ۳۸
خانه شیشه ای ---- ۳۸
۲. راه عرفان تهذیب است ---- ۴۰
۳. قلب سلیم منبع شناخت شهودی ---- ۴۰
۴ . عرفان شیعی ---- ۴۱
۵. عرفان و توحید ---- ۴۲
۶. روشمندی عرفان اسلامی ---- ۴۲
معرفی توصیفی یک کتاب از اسناد ---- ۴۴
اشاره ---- ۴۴
حیات عارفانه امام علی(ع) ---- ۴۴
نتیجه گیری ---- ۵۴
کتاب نامه ---- ۵۷
درباره مرکز ---- ۶۱

شهد شهود: بررسی سیره عرفانی علامه جوادی آملی

مشخصات کتاب

سرشناسه : رودگرکوهپر، محمدجواد، ۱۳۴۲ -، گردآورنده

عنوان و نام پدیدآور : شهد شهود: بررسی سیره عرفانی علامه جوادی آملی/ نویسنده محمد جواد رودگر.

مشخصات نشر : قم: صدا و سیمای جمهوری اسلامی ایران مرکز پژوهش های اسلامی ۱۳۸۸.

مشخصات ظاهری : ۵۰ص.

فروست : مرکز پژوهش های اسلامی صدا و سیما؛ ۱۴۴۱.

شابک : ۷۰۰۰ریال: ۹۷۸-۹۶۴-۵۱۴-۱۰۱-۹

یادداشت : کتابنامه: ص. [۴۷]-۵۰؛ همچنین به صورت زیرنویس.

عنوان دیگر : بررسی سیره عرفانی علامه جوادی آملی.

موضوع : جوادی آملی، عبدالله، ۱۳۱۲ - -- دیدگاه درباره عرفان

موضوع : عرفان

شناسه افزوده : صدا و سیمای جمهوری اسلامی ایران. مرکز پژوهشهای اسلامی

رده بندی کنگره : BBR۱۳۳۸ /ج۹ی۸۵۴ ۱۳۸۸

رده بندی دیویی : ۲۹۷/۹۹۸

شماره کتابشناسی ملی : ۱۸۸۴۵۱۸

ص:۱

اشاره

فهرست مطالب

پیش گفتار۱

مقدمه۲

شهد شهود۴

عرفان از دیدگاه علامه جوادی آملی۴

منزلت انسان کامل در عرفان اسلامی۵

نسبت عرفان و اخلاق۸

نسبت شناسی عرفان و فلسفه۱۱

ویژگی های عرفان ناب در افق اندیشه علامه جوادی آملی۱۲

۱. عرفانِ قرآن مدارانه۱۲

۲. عرفان مبتنی بر معرفتِ نفس، مراقبت نفس و محاسبت نفس۱۴

۳. تزکیه نفس، تذکیه عقل و تضحیّه نفس۱۶

۴. شهود فقر ذاتی۱۸

۵. حجاب اصلی خود۱۸

۶. عبودیت روح حاکم بر عرفان عملی۱۹

۷. «توحید» اصل حاکم سیر و سلوک الی الله۲۰

۸. ویژگی های سیر و سلوک الی الله۲۱

نکات کلیدی پیرامون «روش عرفانی» علامه جوادی آملی:۲۲

حقیقت عرفان و روش عارفان۲۶

۲. راه عرفان تهذیب است۲۸

۳. قلب سلیم منبع شناخت شهودی۲۸

۴. عرفان شیعی۲۹

۵. عرفان و توحید۳۰

۶. روشمندی عرفان اسلامی۳۰

معرفی توصیفی یک کتاب از اسناد۳۲

حیات عارفانه امام علی(ع)۳۲

نتیجه گیری۴۲

کتاب نامه۴۵

پیش گفتار

پیش گفتار

فطرت حقیقت طلب انسان همیشه جویای حقیقت و معرفت صحیح از ناصحیح جهت رشد و کمال بوده خواهد بود و همین امر سبب توسعه معنویت گرایی در عصر حاضر می باشد. از طرف دیگر شیادان راه طریقت دام هایی را با نام های زیبای عرفانی بر سر راه بشر گسترده اندو روزبه روز بر تعدادشان افزون می گردد در چنین فضایی غبارآلود و بدعت زا وظیفه عالمان ربانی دو چندان می گردد و باید به بیان حقایق صراط مستقیم بپردازند.

کتاب حاضر به گوشه هایی از اندیشه های عارف ربانی و فیلسوف الهی حضرت علامه آیت الله جوادی آملی در زمینه عرفان ناب اسلامی می پردازد. و به وضوح شاخص های عرفان اسلامی را برای جویندگان حقیقت برمدار وحی قرآنی و حقیقت نبوت محمدی صلی الله علیه و آله و ولایت علوی بیان می دارد.

با تشکر از تلاش ها و زحمات حجت الاسلام دکتر محمدجواد رودگر که به تألیف این کتاب پرداختند و همچنین با تشکر از حجت الاسلام عبدالله متقی زاده که در امر نظارت و ارزیابی ما را یاری نمودند.

و من الله التوفیق

اداره کل خدمات رسانه ای

مرکز پژوهش های اسلامی صدا و سیما

مقدمه

مقدمه

بزرگان اهل معرفت و معنویت تنها سیر عرفانی ــ سلوکی ندارند بلکه سیره عرفانی ــ سلوکی دارند، زیرا «سیره» بر وزن «فِعْله» بر نوعی سلوک و رفتار و سبک ویژه ای از مناسبات فکری ــ فعلی دلالت می کند، به بیان دیگر دارای اصول، منطق و روش و مکانیسم کاملاً تعریف شده است. «منطق و اصولی» که در هیچ شرائطی تغییر نمی کند یا منطق عملی که تغییر ناپذیر است اگرچه ممکن است با توجه به شرایط زمان و مکان یا در عالم سلوک عرفانی نسبت به مقامات و احوال و کیفیت سیر و سلوک شدت و ضعف یافته و روش های متناسب و متناسخ با همان مقامات معنوی و احوال روحانی داشته باشد. مثلاً یکی از اصول مهم و زیربنایی آیت الله علامه جوادی آملی در «عرفان عملی» همان «شریعت گرایی» در همه مراحل ابتدایی، میانه و نهایی سیر و سلوک است که «خط قرمز» عرفان عملیِ اسلامی است و در هیچ شرایطی تبدیل پذیر و ساقط شدنی نیست یا سقوط تکلیف و گریز از شریعت در چنین عرفانی راه ندارد به تعبیر ایشان «... اگر تهذیب و تزکیه، برخلاف مسیر شرع باشد، چنین ریاضتی باطل است، یعنی سیر و سلوک جز با انجام واجبات و مستحبّات از یک سو و ترک محرّمات و مکروهات از سوی دیگر، قابل قبول نیست و بازدهی هم

ندارد».(۱)

بنابراین شناخت اندیشه و بینش، انگیزه و گرایش، اخلاق و روش، هندسه معرفتی ـ معنویتی یا مکتب و متد و مسلک عارفانی چون معظم له ما را با شناخت هر چه بیشتر، بهتر و عمیق تر عرفانِ اسلامی یا عرفان ناب یاری می نماید. چه اینکه سنّت و سیره چنین انسان هایی که اگرچه معصوم نیستند لکن پرورش یافته گان مکتب معصومین(ع) هستند انسانی چون ایشان که عقل و بینش قرآنی، دل و گرایش قرآنی، رفتار و کنش و واکنش قرآنی دارد می تواند «اسوه»، «الگو» و سرمشقی برای مشتاقان کوی کمال و سالکان ساحت سلوک تا شهود قرار گیرد و نوشتار حاضر عهده دار تبیین روش و سیره سلوکی و گرایش های عرفانی این قرآن شناس معاصر، حکیم متألِه، فقیه بارع، عالم ربّانی و عارف قرآنی بر محور آثار وجودی اش اعم از آثار گفتاری و نوشتاری و بر منبای آثار وجودی و عینی اش اعم از نوع سلوک و رفتار و تربیت شاگردان باشد که آثار وجودی هر کسی نشانی از حقایق وجودی و راهی در رفتن به درون و ساحت باطنی آنهاست. به تعبیر قرآن کریم: «قُلْ كُلٌّ يَعْمَلُ عَلَى شَاكِلَتِهِ»(۲) به همین وزان و برهان به اجمال و ایجاز اصول بینشی و مسلک گرایشی و روش آن عزیز و کبریت احمر عصر در حکمت، عرفان، تفسیر و... که نشانی از «حیات طیبه قرآنی» است را طرح و تبیین می نماییم:

۱- جوادی آملی، تفسیر موضوعی قرآن مجید، قم، مرکز نشر اسراء، ۱۳۷۹، چ ۳، ج ۱۰، ص ۲۹۵؛ جوادی آملی، دین شناسی، قم، نشر اسراء، ۱۳۸۱، چ ۱، صص ۶۶ ـ ۷۴؛ سرچشمه اندیشه، ج ۵، ص ۹۱؛ سروش هدایت، ج ۲، ص ۳۰۲.

۲- اسرا: ۸۴.

شهد شهود

اشاره

شهد شهود

زیر فصل ها

عرفان از دیدگاه علامه جوادی آملی

منزلت انسان کامل در عرفان اسلامی

نسبت عرفان و اخلاق

نسبت شناسی عرفان و فلسفه

ویژگی های عرفان ناب در افق اندیشه علامه جوادی آملی

عرفان از دیدگاه علامه جوادی آملی

عرفان از دیدگاه علامه جوادی آملی

عرفان حقیقی از دو اعتراف: ۱. اعتراف به «جهل» از معرفتِ به خدای سبحان از باب «ما عرّفناک حق معرفتک»(۱) و ۲. اعتراف به عجز از عبودیت در برابر معبودِ مطلق و راستین بر محور «ما عبدناک حقّ عبادتک»(۲) تشکیل شده است چه اینکه غایت عرفان فهم و شهود این حقیقت است که هویت غیبیّه و مطلقه شکار احدی نخواهد شد چه اینکه «معرفت اکتناهی ممکن به واجب، محال است؛ زیرا محدود، توان احاطه نامحدود را ندارد، چنان که هیچ معلولی قدرت اکتناه علتِ خود را نخواهد داشت و همین برهان عقلی و فلسفی را «عرفان شهودی» تأیید می کند. زیرا همه عارفان واصل معترف به عجزند و نه تنها به قصور عبادی اعتراف دارند «ما عبدناک حقّ عبادک» بلکه به عجز عرفانی نیز اقرار دارند «ما عرّفناک حق معرفتک» و آنچه برهان و عرفان بر آن هماهنگ است قرآن نیز امضاء کرده و سنت گواهی می دهد...»(۳) پس معروف در علم عرفان خدای سبحان و اسمای حسنای اوست و از باب اینکه «ارزش علم به ارزش معلوم است» معرفت عرفانی در ارزش، بی نظیر بوده و انسان کاملی که به قدر امکان از

۱- مرآه العقول، ۸، ص ۱۴۶؛ بحار، ج ۶۸، ص ۲۳.

۲- مرآه العقول، ۸، ص ۱۴۶

۳- عبدالله جوادی آملی، عین نضّاخ، قم، نشر اسراء، ۱۳۸۷، چ ۱، ج ۱، ص ۳۸.

آن بهره می برد نیز مظهر آن یگانگی و بی مانندی است.(۱) چه اینکه «عرفان نظری سلطان علوم نظری است.»(۲)

از سوی دیگر «انسان کامل» رکن دیگر عرفان اسلامی است و انسان کامل همانا موحدی است که نه تنها به وحدت شهود راه یافته بلکه به وحدت شخصی وجود بار یافته است و نه تنها آن وجود واحد را همواره با خود می بیند «هُوَ مَعَکُمْ»(۳) بلکه باطن خود را که همان خلیفه مطلق خداست در خدمت مستخلف عنه خویش مشاهده می نماید».(۴)

منزلت انسان کامل در عرفان اسلامی

منزلت انسان کامل در عرفان اسلامی

غایت حرکت حبّی خداوند، همانا پیدایش انسان کاملی است که حبیب اوست و رسالت حبیب خدا ترسیم هندسه محبت است: «إِن کُنتُمْ تُحِبُّونَ اللّهَ فَاتَّبِعُونِی یُحْبِبْکُمُ اللّهُ»(۵) لذا مزد پیامبری خویش را به دستور محبوب جهان هستی، عترت طاهرین(ع) خود قرار داد: «قُل لَّا أَسْأَلُکُمْ عَلَیْهِ أَجْرًا إِلَّا الْمَوَدَّهَ فِی الْقُرْبَی»(۶) و سرِّ انتفاع محبّان از مودّت اهل بیت عصمت(ع) آن است که امامت صراط مستقیم و سبیل سویّ خداست و تولّی آنان همانا تطرّق راه مستقیم الهی است...(۷)

بنابراین «انسان کامل شناسی» در توحید شناسی و وصول به وجود دارای اصالت است و تنها راه نیل به معارف شهودی طی طریقت والای خدا و ولایت

۱- ر.ک: عبدالله جوادی آملی، عین نضّاخ، قم، نشر اسراء، ۱۳۸۷، چ ۱، ج ۱، ص ۹۹.

۲- جوادی آملی، سروش هدایت، قم، نشر اسراء، ۱۳۸۲، چ ۱، ج ۲، صص ۹۵ و ۹۶.

۳- حدید: ۴.

۴- سرچشمه اندیشه، ج ۵، ص ۸۳.

۵- آل عمران: ۳۱.

۶- شورا: ۲۳.

۷- جوادی آملی، سرچشمه اندیشه، ج ۵، صص ۱۰ و ۱۱.

اولیای فانی در خدا خواهد بود.(۱) چنانکه «راه عرفان» یعنی تهذیب، تصفیه و تزکیه روح براساس عمل به فرائض و سنن و پرهیز از محرّم و مکروه و غیره راه رسیدن به معارف توحید ناب و نیل به مقام انسان کامل است.(۲)

در فراز و موضوع دیگر نوشته اند:

«انسان سالک کوی حق اگر به رسول اکرم صلی الله علیه و آله ایتمام و اقتدا نماید، نه تنها به دام غفلت و کام غَفْوَت فرو نمی رود، بلکه در خواب ظاهری هم از فیض بیدار دلی و فوز ابن یقظان بودن طرفی می بندد. زیرا رسول اکرم صلی الله علیه و آله چنین فرمود: «تنام عینی و لاینام قلبی»(۳) شاگرد پیرو آن حضرت نیز در خواب، رؤیای صالح و سودمند دارد که نشانه بیداردلی اوست. چنین انسانی وارسته در دنیا لذت بهشت را می برد و همسان بهشتیان دائماً در حضور اسمای الهی است؛(۴) پس محبت خدا که محبوب راستین و حقیقی و بالذات است اساس دین و عرفان دینی و محبت اولیای الهی واحکام دینی وسیله نیل به آن حب والاست.(۵)

می توان یقین شهودی به معارف را هدف نهایی آفرینش انسان دانست که همواره به عبادت متکی است، گرچه نحوه اعتماد آن بر عبادت در هر نشئه ای مناسب با همان نشئه است (یعنی در دنیا به متن عبادت های تشریعی تکیه دارد و در آخرت به باطن آن که ظاهر می شود، متکی است) و اگر لحظه ای عبادت نباشد، آنچه مشهود است، مستور می گردد و آنکه شاهد است، محجوب

۱- جوادی آملی، سرچشمه اندیشه، ج ۵، ص ۹۵، به نقل از: جامع الاسرار، ص ۵۰۰.

۲- جوادی آملی، سرچشمه اندیشه، ج ۵، ص ۹۱.

۳- بحار، ج ۱۶، ص ۳۳۱.

۴- سرچشمه اندیشه، ج ۲، ص ۲۳۷، چ اول، ۱۳۸۲، اسراء، قم.

۵- جوادی آملی، تسنیم، ج ۸، ص ۳۱۱، چ اول، ۱۳۸۵، اسراء، قم.

می شود، زیرا تنها وسیله شهود سالک و ظهور غیب همانا عبادت.(۱) سپس بحث از عمل به فقه اصغر و فقه اوسط و آنگاه فقه اکبر (عرفان نظری و عملی) را مطرح کردند تا به قرب نوافل و فرائض توان شهود حق برسد تا شهود کثرت مانع شهود وحدت نشده و شهود وحدت نیز حاجب شهود کثرت نشود که بتواند جامع هر دو باشد در نتیجه قرب فرائض شهود حق بصورت جامع است.(۲)

استاد جوادی آملی عرفان مطلوب را شهود عینی خدای سبحان و اسمای حسنای او در پرتو عرفان عملی که در ساحت عزم، اراده، نیت، محبت، اخلاص و نظایر آن همه از سنخ گرایش اند و مسئول همه آنها عقل عملی است و عمل صالح که حسن فعلی است با ایمان خالص که حسن فاعلی است سالک را به بارگاه صالحان که گوهر هویت آنها با صلاح و فلاح و نجاح آمیخته و متحد شده است ممکن می داند و بر محورهایی چون معرفت خدا و انسان کامل، محبت خدا و انسان کامل قرار گرفته است و وحی میزان چنین عرفانی و علم شهودی، عینی و مصداقی است تا شهودهای ارباب عرفان توزیع و تصحیح شود چه اینکه وحی انبیا(ع) و اولیای معصوم(ع)، از هر گونه سهو، نسیان، خطای حکمی و موضوعی محفوظ است و در عرصه شهود و عین الیقین، به مثابه بدیهی در ساحت علم حصولی است و انسان کامل چون به حق الیقین باریافته حق مدار و صدق محور است.

بنابراین عرفان که یک گرایش عملی منتهی به بینش شهودی است تحت ولایت وحی قرار دارد.(۳)

بنابراین عارف بیدار و هشیار: سر پلی از معقول به مشهود ساخته و از حصول

۱- سرچشمه اندیشه، ج ۵، ص ۱۰۴.

۲- سرچشمه اندیشه، ج ۵، صص ۱۰۵ و ۱۰۶.

۳- نک: جوادی آملی، سروش هدایت، ج ۲، صص ۹۱ _ ۹۳، چ اول، ۱۳۸۲، اسراء، قم.

به حضور راه یافته و از غیب به شهادت بارگرفته و از علم به عین آمده و از منزل اطمینان به مقصد لقای خدای سبحان رسید و از آنجا سیر بی کران «من الله الی الله فی الله» را با نوای « آه من قله الزاد و بعد الطریق و طول السفر»(۱) و با شهود مقصود و حیرت ممدوح «رب زدنی فیک تحیّراً»(۲) ادامه داد و با امامان معصوم(ع) هماهنگ شد که فرمود: «الهی هب لی کمال الانقطاع الیک...»(۳)

نسبت عرفان و اخلاق

نسبت عرفان و اخلاق

راه عرفان واقعی از تمام مقاطع راه معرفت شناسی جداست و تحت هدایت و حمایت معرفت وحیانی است که سلطان علوم و ملکه معارف ممکن است و عرفان از همه مراحل دانش حصولی استقلال دارد(۴) و معرفت عرفانی در ارزش بی نظیر است(۵) و درجه وجودی عرفان برتر از مرتبه هستی کلام و فلسفه است و به تبع آن ارزش اخلاقی، فقهی واخلاقی آن که در معاد معلوم می گردد، برتر خواهد بود(۶) و از حیث روش شناختی نیز عرفان نظری سلامت روش خود را به تصفیه روح و ریاضت نفس متعهد است(۷)، اما در عین حال باید به چند نکته در خصوص نسبت عرفان و اخلاق اشاره کرد:

نکته اول: «فرق عرفان عملی با اخلاق، در تمایز عرفان نظری از اخلاق نظری نهفته است زیرا عرفان عملی برای تحقق ره آورد عرفان نظری است، ولی

۱- نهج البلاغه، حکمت ۷۷.

۲- اسفار، ج ۳، ص ۸۴، حاشیه مرحوم سبزواری.

۳- سرچشمه اندیشه، ج ۲، ص ۲۴۳.

۴- سروش، ج ۲، ص ۹۰.

۵- عین نضاخ، ج ۱، صص ۹۹ و نک: شمس الوحی تبریزی، صص ۲۴۶ _ ۲۴۷، چ اول، ۱۳۸۶، اسراء: قم.

۶- عین نضاخ، ج ۱، ص ۱۰۳، نک: سروش هدایت، ج ۲، ص ۲۹۳.

۷- سرچشمه اندیشه، ج ۵، ص ۲۰.

اخلاق عملی برای تحقق رهنمود اخلاق نظری است».(۱)

نکته دوم: ««فن اخلاق» برای پرورش مجاهد نستوه جهاد اوسط است تا از کمند هوا برهد و از کمین هوس نجات یابد و به منطقه امن قسط و عدل برسد و «فن عرفان» برای پرورش سلحشور مقاوم جهاد اکبر است تا از مرصاد علم حصولی برهد واز رصد برهان عقلی رهایی یابد و از محدوده تاریک مفهوم و باریک ذهن نجات پیدا کند و به منطقه ای که مساحت آن بیکران است بار یابد و از طعم شهود طرفی ببندد و از استشمام رایحه مصداق عینی متنعم شود».(۲)

نکته سوم: اگرچه عرفان عملی و اخلاق عملی در برخی مبادی مشترک اند ولی فرق عمیق و جوهری آنها همچنان محفوظ است و اخلاق عملی به منزله منطق عملی برای عرفان عملی است.(۳)

نکته چهارم: گرچه اخلاق نظری جزئی علوم جزیی بوده و زیرمجموعه فلسفه به معنای عام است و اخلاق عملی برای اجرای همان مطالب اخلاق نظری است، لیکن اشتراک آنها در پاره ای از مراحل و مسائل، زمینه طرح برخی از معارف بلند عرفان نظری را در اخلاق نظری فراهم نموده است. چنان که سیر متخلقان به اخلاق عملی هم با سلوک عارفان در بعضی از منازل هماهنگ است.

نکته پنجم: به دلیل همین زمینه سازی اخلاق نظری برای طرح معارف عمیق و بلندعرفان نظری بود که مرحوم محقق طوسی(قدس سره) گاهی در اوج مسائل

۱- سرچشمه اندیشه، ج ۵، ص ۲۶.

۲- حیات عارفانه امام علی ص ۲۶ چ دوم، ۱۳۸۱، اسراء، قم

۳- سرچشمه اندیشه، ج ۵، ص ۲۷

اخلاقی برخی از مطالب عرفانی را یاد نموده است.(۱)

برای همین منظور استاد جوادی آملی در موضع دیگر نوشته اند: «عارفان که جهان را بر اساس ظهور اسمای الهی مشاهده می کنند اخلاق علمی و سیر و سلوک عملی را به گونه ای دیگر تبیین می کنند، ولی اگر حکیم بخواهد بیان های عارفان را به قالب فنی در آورد که هم از آیات و روایات دور نماند و هم از براهین عقلی مهجور نباشد، راهی را که محقق طوسی طی کرده است، می تواند معیار قرار دهد.(۲)

نکته ششم: عرفان عملی ملکه فنون عملی اخلاق و سیر و سلوک ارتیاضی است... آنچه جز گرایش ریاضت است، تحت امامت عرفان عملی مثمر است وگرنه تحجر خشم آلود خواهد شد.

تفاوت مهم اخلاق و عرفان عملی آن است که محور اخلاق، تحصیل فضیلت انسانی، مانند عدل، صدق، امانت، ایثار و احسان است و مدار عرفان عملی تحصیل شهود اسمای حسنای الهی و مظاهر آن از قبیل بهشت و دوزخ و... است(۳)

نکته هفتم: در عرفان از بود و نمود و در اخلاق از «باید و نباید» سخن به میان می آید و اخلاق عملی کوشش برای پرورش روح مهذّب است.(۴)

۱- سرچشمه اندیشه، ج ۵، ص ۵۴.

۲- تفسیر موضوعی قرآن مجید، ج ۱۱، ص ۲۲۴، چ سوم، ۱۳۷۹، اسراء، قم.

۳- سروش هدایت، ج ۲، ص ۹۶.

۴- چشمه اندیشه، ج ۱، ص ۲۷، و سروش هدایت،ج ۲، ص ۹۶ _ ۹۷.

نسبت شناسی عرفان و فلسفه

نسبت شناسی عرفان و فلسفه

اگرچه موضوع عرفان هستی محض و لابشرط قِسمی و مَقْسمی است نه لاـ بشرط مفهومی و ماهوی که در عرفان از «بود و نمود» و در فلسفه «بود و نبود» بحث می شود یا موضوع عرفان «وجود لابشرط» و موضوع فلسفه وجود بشرط از حیث هستی شناختی است و از جهت معرفت شناختی نیز عرفان بر منبع دل و ابزار تهذیب نفس و تزکیه روح و فلسفه بر منبع عقل و ابزار برهان قرار گرفته و از بعد غایت شناختی نیز عرفان شهود حق و اسمای حسنای الهی است و در فلسفه فهم هستی و تفسیر عقلانی وجود و از جمله واجب الوجود. و تشکیک ذات مراتبی سخن به میان می آید (۱) و اینک اشاراتی چند در نسبت شناسی عرفان و فلسفه:

اشارت اول: معلوم برای اهل استدلال چون غزال رمیده است که هرگز با دام مفهوم و صورت ذهنی صید نمی شود و حکیم یا متکلم چونان صیادی هستند که هیچ گاه به اصطیاد غزال عینی کامیاب نمی گردند. البته بوی نافه و مشک ختن برای اهل استدلال دلمایه آرامش است که استدلالیان میان اهل علم اند نه آل معلوم. اما اهل شهود و عرفان به اصطیاد معلوم و در صراط نیال به عین هستند و آل عرفان مصداق: «از علم به عین آمد و از گوش به آغوش» هستند پس بهره برهانیان فلسفی و استدلالیان به بهره شهودگرایان و آل عرفان که آل معلوم اند فرق دارد.(۲)

اشارت دوم: اگرچه علم حضوری قوی تر از دانش حصولی و ادراک شهودی

۱- نک: شمس الوحی تبریزی، صص ۲۴۳ _ ۲۴۸، حیات عارفانه امام علی(ع)، صص ۲۳ _ ۲۵.

۲- حیات عارفانه امام علی(ع)، صص ۲۴ و ۲۵.

برتر از ادارک مفهومی است، براهین عقلی برای عرفان به منزله ابزار منطق است نسبت به حکمت و کلام و تا مادامی که مشهود عرفانی معقول فلسفی نگردد برای دیگران قابل پذیرش نیست.(۱)

اشارت سوم: عرفان نظری فوق فلسفه است زیرا پیرامون وجود مطلق و لابشرط مَقْسمی بحث می کند و عرفان عملی جهاد و اجتهاد برای شهود وجود و تعینات آن بوده و شهودِ نمود بودن جهان اِمکان بدون بهره از بود حقیقی و مشهود حصر هستی در خدا و بی بهره بودن جهان امکان از اصل هستی و نمود بودن آن نسبت به موجود حقیقی است که در عرفان نظری به اثبات رسیده و عامل مهم تبیین مباحث عرفان نظری، همانا عرفان عملی خواهد بود(۲) و در عین حال فلسفه نسبت به عرفان آلی و نسبت به منطق اصالی است و...(۳)

ویژگی های عرفان ناب در افق اندیشه علامه جوادی آملی

اشاره

ویژگی های عرفان ناب در افق اندیشه علامه جوادی آملی

زیر فصل ها

۱. عرفانِ قرآن مدارانه

۲. عرفان مبتنی بر معرفتِ نفس، مراقبت نفس و محاسبت نفس

۳. تزکیه نفس، تذکیه عقل و تضحیّه نفس

۴. شهود فقر ذاتی

۵. حجاب اصلی خود

۶. عبودیت روح حاکم بر عرفان عملی

۷. «توحید» اصل حاکم سیر و سلوک الی الله

۸. ویژگی های سیر و سلوک الی الله

۱. عرفانِ قرآن مدارانه

۱. عرفانِ قرآن مدارانه

استاد علامه جوادی آملی «قرآن» را بر محور «تِبْیَانًا لِّکُلِّ شَیْءٍ»،(۴) «مَّا فَرَّطْنَا فِی الکِتَابِ مِن شَیْءٍ»(۵) و... حامل و حافل کامل ترین، جامع ترین و اثرگذارترین .. و گرایش عرفانی دانسته و معتقدند عرفانی که بر محور قرآن، احادیث و ادعیه باشد عرفانی راستین، حقیقی و همه جانبه است. عرفانی که فطرت پذیر، برهان بردار، معتدل و تعالی بخش است چه اینکه قرآن کتاب هدایت و سعادت انسان است و

۱- حیات عارفانه امام علی(ع)، صص ۲۷ و ۲۸، سرچشمه اندیشه، ج ۵، ص ۱۹.

۲- سرچشمه اندیشه، ج ۵، ص ۲۶

۳- سرچشمه اندیشه، ج ۵، ص ۴۰ _ ۴۳.

۴- نحل: ۸۹.

۵- انعام: ۳۸.

یکی از نیازهای بسیار اساسی انسان نیز نیاز معنوی ــ باطنی و تربیت روحی است که در قرآن کریم به بهترین وجه ممکن طرح شده است. به تعبیر استاد جوادی آملی: «رهنمودهای دین گاهی به عقل محض و زمانی به نقل صرف و وقتی به .. بین عقل و نقل هماهنگ است و هرگز معنای تبیان بودن این نیست که خود نقلِ قرآنی، به تنهایی همه احکام را به شکل شفّاف بیان کرده است، بلکه با کمک عقل یا نقل است و .. آن با روایات نقلی یا درایت عقلی منافی با تبیان بودن قرآن کریم نیست.»(۱) چنان که در تبیین آیه «الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي»(۲) فرمود: «... مفهوم تمامیت اعم از جامعیت است چیز تمام بی شک جامع نیز هست اما عکس قضیه صادق نیست. تعالیم اسلام تامّ است یعنی به مرتبه ای رسیده است که محتاج امر خارج از خود نیست.»(۳) و در فرازی دیگر فرمود: «قرآن کریم تبیان (بیان گر) همه معارف ضروری و سودمندی برای بشر و عهده دار بیان همه معارف و احکام هدایت گر، سعادت بخش و سیادت آفرین جوامع انسانی است.»(۴) یا می فرماید: «اصول کلی و جامع عنوان دین برای برآوردن همه نیازهای فردی و جمعی است و هر حکمی از احکام دین برای رفع نیاز مخصوص است.»(۵) یا فرمود: «او در کتاب تشریع که «تِبْيَانًا لِّكُلِّ شَيْءٍ» است، ذرّه ای از حقوق تکوین را که مقام حقیقی انسان است کم نگذاشته...»(۶) به همین دلیل علامه جوادی آملی به نقد نظریه حداقلی بودن این «نظریه عقل در

۱- تفسیر موضوعی قرآن مجید، قم، نشر اسراء، ۱۳۸۱، چ ۱، ج ۳، ص ۱۲۹.

۲- مائده: ۳.

۳- تفسیر موضوعی قرآن مجید، ج ۷، ص ۱۱۱.

۴- جوادی آملی، دین شناسی، قم، نشر اسراء، ۱۳۸۱، چ ۱، ص ۸۲.

۵- جوادی آملی، حق و تکلیف، قم، نشر اسراء، ۱۳۸۴، چ ۱، ص ۱۳۱.

۶- جوادی آملی، حق و تکلیف، قم، نشر اسراء، ۱۳۸۴، چ ۱، ص ۱۵۷.

برابر دین» و «نظریه انحصار نقلی یا اینکه تمام احکام به عهـده نقل است» پرداخته و آنها را رد نموده اند تا نظریه «دین جامع و کامل» را طرح و تبیین نمایند.(۱)

پس از دیـدگاه ایشـان دین اعم از کتـاب و سـنت و عقـل (نقـل و عقل) است که قرآن صامت (وحی مُنْزَل)، قرآن ناطق (قول، فعـل و تقریر معصوم(ع)) و قرآن صاعـد (ادعیه و نیـایش ها) و عقل سـلیم و شـکوفا شـدن انسان در پرتو وحی (حجت درونی پیـامبر بـاطن و شـرع داخلی) را در برمی گیرد و معتقدنـد که یکی از نیازهـای درونی، فطری و ضـروری انسـان که در جست وجوی کمال و سعادت است یعنی «عرفان» را می توان در قرآن تحصیل کرد پس عرفانی، عرفان است که قرآن مدار باشد.

۲. عرفان مبتنی بر معرفتِ نفس، مراقبت نفس و محاسبت نفس

۲. عرفان مبتنی بر معرفتِ نفس، مراقبت نفس و محاسبت نفس

اسـتاد جوادی آملی بـا بهره گیری از قرآن کریم که کتاب انسان شناسـی و انسان سازی است، به خصوص آیات «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ عَلَيْكُمْ أَنفُسَكُمْ لاَ يَضُرُّكُم مَّن ضَلَّ إِذَا اهْتَدَيْتُمْ»،(۲) «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَلْتَنظُرْ نَفْسٌ مَّا قَدَّمَتْ لِغَدٍ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ»(۳) و صاحب نظران و صاحب بصـران عرصه حکمت و عرفان از مرحوم سید علی شوشتری، ملا حسینقلی همـدانی تـا علامـه طباطبـایی(رحمهـالله علیهم) که مبتنی بر معارف وحیانی و آموزه های اهل بیت(ع) است، به «طریقه معرفتِ نفس» معتقدند و مرقوم داشته اند: «ان الانسان

۱- جوادی آملی، حق و تکلیف، قم، نشـر اسراء، ۱۳۸۴، ج ۱، صص ۲۲۰ ـ ۲۲۸؛ تفسـیر موضوعی قرآن مجید، ج ۱۷، صص ۱۱۰ ـ ۱۱۵.

۲- مائده: ۱۰۵، ر.ك: تفسیر موضوعی قرآن مجید، ج ۱۵، صص ۱۵، ۳۹، ۴۲.

۳- حشر: ۱۸.

سالک الی الله و صائر الیه و لابدّ للسالک من الطریق، کما لا بدّ من الغایه و اما الطریق، فهی النّفس و اما الغایه فهی جنّه اللّقاء ولا طریق لها الّا معرفه النّفس و تزکیتها و لا غایه للنّفس الّا لقاء خالقها و لذا اهتمّ به المحققون من القدما و غیرهم فی کتبهم القیّمه و کذا فی سیرهم الطاهره عن رجس الطبیعیه...»(۱) به همین دلیل در آثار مختلف بر طریق معرفت نفس از هر دو معرفت حصولی ــ مفهومی و حضوری ــ شهودی در معرفت ربّ و سلوک الی الله تأکید ورزیده اند و معتقدند در سه راه معرفت ربّ: الف) راه آفاقی ب) راه انفسی ج) راه معرفت به حقیقت هستی (از خدا به خدا)، اگر دقت و تأمل شود راه اول یا آفاقی تثلیثی است از سالک (رونده)، مسلک (راه) و مسلوکٌ الیه (هدف) و راه دوم اگر مفهومی، مدرسه ای و حصولی باشد که به نوعی همان آفاقی است سالک و مسلک یکی شده و مسلوکٌ الیه جداست یعنی ثنوی گرایانه است و تنها راه سوم توحیدی محض است که از طریق شناخت خدا به خداست و آیه «سَنُرِیهِمْ آیَاتِنَا فِی الْآفَاقِ وَفِی أَنفُسِهِمْ حَتَّى یَتَبَیَّنَ لَهُمْ أَنَّهُ الْحَقُّ أَوَلَمْ یَکْفِ بِرَبِّکَ أَنَّهُ عَلَى کُلِّ شَیْءٍ شَهِیدٌ أَلَا إِنَّهُمْ فِی مِرْیَةٍ مِّن لِّقَاء رَبِّهِمْ أَلَا إِنَّهُ بِکُلِّ شَیْءٍ مُّحِیطٌ»(۲) را به «منزله متن» و سایر ادّله قرآنی و روایی را به منزله شرح آن دانسته اند.(۳) به همین دلیل پس از تحلیل راه های افاقی و انفسی بصورت حِکْمی ــ فلسفی که بین سالک، مسلک و مسلوکٌ الیه کثرت و بین سالک و مسلک وحدت و با مسلوکٌ الیه کثرت دیده اند(۴) راه معرفتِ نفسِ شهودی را که در آن کثرت زدایی شده و شهود ربّ تجلی یافته، یکی

۱- علی بن موسی الرضا(ع) و القرآن الکریم، چ ۱، ج ۱، ص ۱۹۶.

۲- فصلت: ۵۳ و ۵۴.

۳- تفسیر موضوعی قرآن مجید، ج ۲، ص ۱۳۰ چ اول، ۸۳، اسراء، قم.

۴- تفسیر موضوعی قرآن مجید، ج ۲، صص ۱۹۰ ــ ۱۹۸.

از بهترین و کامل ترین راه هایی دانسته اند که ره آوردهای ذیل را دارد:

۲-۱: بصیرت باطن

۲-۲: گشایش راه های جدید برای تحصیل معارف الهیه و روزی های معنوی؛

۲-۳: فرقان پیدا کردن یعنی جدا کردن حق از باطل؛

۲-۴: حیات طیبه که در آن نورانیت دل، تأیید الهی، استغراق در نعم معنوی و فرشته معنوی شدن وجود دارد؛

۲-۵: مشاهده ملکوت؛

۲-۶: رؤیت خدا با چشم دل؛

۲-۷: ادراک حقیقت ایمان و یقین.(۱)

اگرچه معرفت به خدا از راه خدا «اعرفوا الله بالله»(۲) را با توجه به تحلیل عمیق فلسفی ـ عرفانی هماهنگ با سیاق آیه ۵۳ فصلت بخش «أَوَلَمْ يَكْفِ بِرَبِّكَ أَنَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ أَلَا إِنَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ مُحِيطٌ»(۳) ممتازترین راه دانسته و ویژگی هایی چون: وحدت راه و هدف، کوتاه ترین راه، نزدیکی هدف، عمیق و امن بودن این راه برای آن برمی شمارد.(۴)

۳. تزکیه نفس، تذکیه عقل و تضحیّه نفس

۳. تزکیه نفس، تذکیه عقل و تضحیّه نفس

از دیدگاه استاد سرمایه اصلی سلوک تزکیه نفس و تهذیب روح است تزکیه ای که در حقیقت «خودسِتانی» است در برابر «خودستِانی» و قرآن

۱- تفسیر موضوعی قرآن مجید، ج ۲، صص ۱۶۸ ـ ۱۷۱؛ ج ۴، ص ۲۸۱؛ تسنیم، ج ۵، صص ۴۷۲ ـ ۴۸۲.
۲- اصول کافی، ج ۱، ص ۸۵.
۳- فصلت: ۵۳ و ۵۴.
۴- تفسیر موضوعی قرآن مجید، ج ۲، ص ۱۸۵؛ تفسیر انسان به انسان، صص ۱۱۶ ـ ۱۲۰.

کریم امر به خودسِتانی کرد: «قَدْ أَفْلَحَ مَن زَكَّيهَا»(۱) و نهی از خودسِتانی: «فَلَا تُزَكُّوا أَنفُسَكُمْ»(۲) و «جهاد» را در یک تفسیر و قرائت عرفانی به سه قسم تقسیم کردند: جهاد اصغر، جهاد اوسط و جهاد اکبر که جهاد اصغر جنگ با دشمن برون، جهاد اوسط جنگ درون میان رذائل و فضائل که جهاد با نفس است اما با تعبیر و تفسیر اخلاقی و جهاد اکبر جنگ در درون است لکن جنگ میان عقل و عشق تا در نهایتِ عقل به عِقال عشق درآید.(۳) به همین وزان هجرت نیز به هجرت صغرا، وسطا و کبرا تقسیم گشته است.(۴)

استاد معیار اصلی در «تزکیه روح» را نیز در انجام واجب و ترک حرام دانسته و اولین قدم در تهذیب روح مطرح کرد.(۵) از سوی دیگر معتقد بودند تزکیه نفس بایسته است با «تذکیه عقل» و تضحیه نفس همراه گردد تا نفس در مسیر و صراط استکمال خویش به مرحله فنا یا قربانگاه اصلی که مضجع و مذبح عارفان راستین است و فنای افعالی، صفاتی و ذاتی را درک و دریافت نماید و از این طریق لقاءالله شامل حال او شود.(۶)

۱- شمس: ۹.

۲- نجم: ۳۲.

۳- ر.ک: تفسیر موضوعی قرآن مجید، ج ۱۱، ص ۶۸.

۴- ر.ک: تفسیر موضوعی قرآن مجید، صص ۱۹۰ _ ۲۰۹، ۲۹۰ _ ۲۹۴؛ ج ۱۴، صص ۲۸۶ _ ۲۹۰.

۵- تفسیر موضوعی قرآن مجید، ج ۱۱، صص ۲۰۱ _ ۲۰۹؛ ج ۱۳، صص ۳۱۲ و ۳۱۳، چ۳؛ اسراء: ۷۹، قم، سروش هدایت، صص ۲۹۲، ۲۹۳، ۳۰۲.

۶- شمس الوحی تبریزی، قم، نشر اسراء، ۱۳۸۶، چ ۱، صص ۲۸۳ _ ۲۸۷؛ تفسیر موضوعی قرآن مجید، ج ۱۴، صص ۹۷ _ ۱۲۰.

۴. شهود فقر ذاتی

۴. شهود فقر ذاتی

علامه جوادی آملی براساس آموزه های قرآنی و تحلیل حِکْمی ــ عرفانی معتقدند انسان جز فقر و نیاز و ربط محض به خدای بی نیاز نیست و اگر سالک کوی عرفان حقیقی به شهود و باور نیاز نفسی نه «نسبی اش» پی ببرد و گدای محض لقای حق گردد(۱) و معرفت شهودی نفس او را به این فقر و نیاز وجودی برساند و همه هستی و کمالات وجودی اش را از او بداند و مبدأ فاعلی، و مبدأ غایی سیر و سلوکش را نیز حقّ سبحانه مشاهده نماید می تواند قدم در وادی «عرفان عملی» بگذارد لذا شناخت و شهود فقر وجودی براساس «یَا أَیُّهَا النَّاسُ أَنتُمُ الْفُقَرَاء إِلَی اللَّهِ وَاللَّهُ هُوَ الْغَنِیُّ الْحَمِیدُ»(۲) و «واغفر لمن لا یملك الا الدّعاءِ» که دارایی انسان را به نداری و مالکیت او را به عدم مالکیت تفسیر می نماید.

۵. حجاب اصلی خود

۵. حجاب اصلی خود

حجاب اصلی «خود» است که منشأ حجابی چون گناه می شود یعنی حبّ به نفس سرچشمه معصیت و گناه است و این حجب ظلمانی او را به کوری باطنی می رسانند و از لقای حق هم در دنیا و هم در آخرت محروم می سازند.(۳) به تعبیر استاد: «حجاب دو طرفه است، اگر بدی حجاب خوبی است، خوبی هم حجاب بدی است، اگر بَدان به انجام فضائل موفق نیستند، نیکان از انجام رذائل منزه هستند.»(۴) یا می فرماید: «حجاب دو ضلعی است نه

۱- ر.ك: تفسیر موضوعی قرآن مجید، ج ۱۰، ص ۲۸۷؛ تفسیر انسان به انسان، چ ۱، ص ۱۰۷، ۷۹، اسراء، قم، سرچشمه اندیشه، ج ۵، صص ۷۸ ــ ۸۱.

۲- فاطر: ۱۵.

۳- تفسیر موضوعی قرآن مجید، ص ۲۰۲، ج ۱۰.

۴- تفسیر موضوعی قرآن مجید، ج ۱۰، ص ۲۰۷.

سه ضلعی که در سه طرف، «حاجب»، «محجوب» و «مجبوب عنه» باشد مانند دیواری که میان دو کس وجود دارد و در مسائل معنوی، اگر ممالک صفت رذلی داشته و لقاءالله در کار باشد، آن صفت نمی گذارد که این شخص به لقاء الله برسد، حال معلوم شده است که این صفت در درون جان انسان هست، یعنی خودبینی حجاب است پس بین ما و خدای ما یک چیز حجاب است و آن خود ماییم وگرنه چیز دیگری در بین خالق و مخلوق نیست.»(۱) بنابراین لازمه نیل به لقاءالله رسیدن به اخلاص العباده لله، یا «مخلص شدن و اخلاص النفس لله» یا مُخلَص شدن است.(۲) به همین دلیل سالک باید از هر تعلّق و تعیّنی آزاد گردد(۳) تا مقام صحو بعد از محو شامل حال گشته و همه شئون هستی و الله را آیات صرف حق ببیند نه زائد آن.(۴)

۶. عبودیت روح حاکم بر عرفان عملی

۶. عبودیت روح حاکم بر عرفان عملی

از دیدگاه استاد انسان سالک تنها برای «وجه الله»، «رضوان الله» و «لقاءالله» سیر و سلوک می کند نه برای کشف و کرامات و خوارق عادات یا دست یافتن به اسرار و مغیبات که این نوعی خودخواهی است بلکه هدف «عبد» شدن و به عبودیت که تسلیم محض الهی است رسیدن است و عبادت راه رسیدن به عبودیت است و غایت عبادت نیز لقاءالله. زیرا «عبودیت و عبادت تنها راه تقرّب به خدای سبحان است.»(۵) و راه رسیدن به عبودیت نیز مبارزه

۱- ر.ک: تفسیر موضوعی قرآن مجید، ج ۱۰، ص ۲۰۹.
۲- تفسیر موضوعی قرآن مجید، ج ۱۰، ص ۲۶۰؛ ج ۱۱، صص ۵۵ و ۵۶.
۳- تفسیر موضوعی قرآن مجید، ج ۱۰، ص ۲۸۷.
۴- تفسیر موضوعی قرآن مجید، ج ۱۱، ص ۴۱۱.
۵- ادب فنای مقربان، قم، نشر اسراء، ۱۳۸۳، چ ۱، ج ۲، ص ۴۰۸.

با دو دشمن اصلی یعنی هوای نفس و شیطان است(۱) که عبودیت نردبان ترّقی و سکوی پرواز است(۲) و...

۷. «توحید» اصل حاکم سیر و سلوک الی الله

۷. «توحید» اصل حاکم سیر و سلوک الی الله

به تعبیر استاد جوادی آملی «آزادی عرفانی را باید در فضای رَفْض ماسوای الله کاوید به گونه ای که عارف نه گرفتار .. باشد که عارف و معروف و عرفان را بنگرد و نه در رهن تثنیه که عرفان و معروف را ببیند، بلکه خود را غرق در توحید و در آن ببیندد و غیر از احد صمد را نبیند»(۳) چنانکه می فرماید: «سفر سالك از رب العالمین» تا مالك یوم الدین سفری از خدا به خداست.(۴) و این سفر البته سفری و سیری عمودی است نه افقی در هندسه الهی(۵) و در جای دیگر مرقوم داشته اند: «عبادت سه رکن دارد: معبود، عابد، عمل عبادی و رکن اصیل از این ارکان سه گانه «معبود» است عابد اگر هم خود را دید و هم عبادت و هم معبود را گرفتار تثلیث است و از توحید ناب که مقام فنای محض است بهره ای نبرده و اگر عبادت و معبود را دید و خود را ندید گرفتار «ثنویت» و دوگرایی است و به مرحله فنا نایل نیامده است و در هر صورت موحد ناب و فانی نیست، ولی اگر خود و عبادت خود را ندید و تنها معبود را مشاهده کرد، فانی و موحد ناب است».(۶)

۱– ادب فنای مقربان، قم، نشر اسراء، ۱۳۸۳، چ ۱، ج ۲، ص ۴۱۳.

۲– ادب فنای مقربان، قم، نشر اسراء، ۱۳۸۳، چ ۱، ج ۲، ص ۳۹۴.

۳– تفسیر موضوعی قرآن مجید، ج ۱۷، ص ۴۷۰.

۴– تفسیر تسنیم، قم، نشر اسراء، ۱۳۷۹، چ ۲، ج ۱، صص ۴۸۷ و ۴۸۸.

۵– تفسیر موضوعی قرآن مجید، ج ۱۱، ص ۲۲۳.

۶– تسنیم، ج ۱، ص ۴۲۴.

۸. ویژگی های سیر و سلوک الی الله

اشاره

۸. ویژگی های سیر و سلوک الی الله

از دیدگاه استاد جوادی آملی عرفان عملی و سیر و سلوک الی الله دارای ویژگی های ذیل است:

فاعل حرکت خدای سبحان و قابل حرکت نَفس انسان است که در پرتو فیض و فضل الهی سلوک می نماید. غایت حرکت که لقاء الله است، زاد و توشه سیر و سلوک همانا تقوای الهی با همه مراتب و درجاتش که سالک را در هر مرحله ای مناسب آن مرحله همراهی می نماید، مراحل سیر و سلوک که در یک نظام معقول با ریاضت مشروع و معتدل باید سیر صعودی داشته و از عالم ناسوت و ماده تا عالم عقل و جبروت را طی نماید و سبکباری شرط پرواز به سوی کمال است.(۱)

آری حرکتی که از عرفان به خدا، عرفان به نفس، بیداری و بینایی دل شروع شود و مراحل سیر و سلوک اخلاقی را پشت سر گذاشته تا وارد سیر و سلوک عرفانی شود که تا انسان فضائل اخلاقی را تحصیل نکند مقدمات و شرایط لازم و کافی را در گام نهادن در صراط سلوک تا شهود را نیز ندارد.

از جمله ویژگی های سیر و سلوک عرفانی عبارتند از:

الف) بصیرت؛

ب) شکر و شکیبایی و شرح صدر؛

ج) ایمان گرایی و عمل صالح؛

د) ولایت باوری به معنای حقیقی کلمه؛

۱- ر.ک: تفسیر موضوعی قرآن مجید، ج ۱۶، صص ۲۵۷ _ ۳۱۹؛ چ ۱۰، اسراء، قم، ج ۱۱، صص ۱۲۷ _ ۱۳۹.

ه_) سرعت و سبقت در سیر و سلوک؛

و) اعتدال در ریاضت های سلوکی؛

ز) عقلانیت و خردورزی در پیمایش مقامات و منازل معنوی.(۱)

بنابراین عرفان استاد آغاز و انجام دارد که آغازش با بیداری خود و حقیقت وجودی خویشتن یعنی «وَنَفَخْتُ فِيهِ مِن رُّوحِي»(۲) و پایانش به لقاءالله «يَا أَيُّهَا الْإِنسَانُ إِنَّكَ كَادِحٌ إِلَى رَبِّكَ كَدْحًا فَمُلَاقِيهِ»(۳) خواهد بود و همه این سیر و حرکت درونی یا صیرورت در پرتو عنایت و مدیریت الهی است که با هدایت خاصه، معیّت خاصه و رحمت خاصه الهیّه همراه است.(۴)

نکات کلیدی پیرامون «روش عرفانی» علامه جوادی آملی:

نکات کلیدی پیرامون «روش عرفانی» علامه جوادی آملی:

نکته اول: عرفانی که استاد مطرح می کند «عرفان قرآنی _ روایی» بود و عرفان با معنای اصطلاحی امروزین آن را نیز با همین صبغه و سیاق تبیین و تفسیر می کردند و اصالت را به «معرفت وحیانی» داده و آن را مورد سنجش و ارزیابی قرار می دادند. در جایی می فرماید: «عرفانی که در این مباحث مطرح است معنای قرآنی و روایی آن مراد است نه خصوص معنای اصطلاحی امروزی آن. به عبارت دیگر معنای اصطلاحی می تواند بخشی از معنای قرآنی و روایی باشد... به همین ترتیب عرفان اصطلاحی عبارت است از آن معرفت قلبی که از طریق کشف و شهود حاصل می شود و به دو قسم

۱- ر.ک: سرچشمه اندیشه، ج ۶، صص ۲۰ _ ۲۴؛ تفسیر موضوعی قرآن مجید، ج ۱۶، صص ۲۵۷ _ ۳۵۷.

۲- حجر: ۲۹.

۳- انشقاق: ۶.

۴- ر.ک: تفسیر موضوعی قرآن مجید، ج ۹، ص ۳۵۷؛ ج ۴، ص ۲۸۱.

نظری و عملی تقسیم می گردد، در حالی که غرض از عرفان مورد نظر در این بحث ها همان است که در بیان امیرمؤمنان علی(ع) آمده است: «العارف من عرف نفسه فاعتقها و نزّهها عن کل ما یبعدها و یوبقها...»(۱) عارف کسی است که حقیقت خودش را بشناسد و آن را آزاد کند و از هرچه که او را از حق دور می کند و هلاک می گرداند تنزیه و تطهیر نماید».(۲)

عرفان مطرح در اندیشه و بینش ایشان عرفانی است که با حماسه و جهاد، ایثار و نثار، رهبری و سیاست، مردانگی و جوانمردی، مقاومت و معنویت سازگار است که از متن قرآن، احادیث و ادعیه و از جمله دعای عرفه سرچشمه گرفته باشد و در حادثه خونبار کربلا ظهور یافته باشد.(۳)

نکته دوم: عرفانی که استاد منادی آن هستند، عرفانی است که در آن عقل و عشق، برهان و عرفان، فکر و ذکر، تعقل و تعبد جمع شدنی اند و از هم گرایی برخوردارند اگرچه قلمرو هر کدام و گستره کارکرد هر کدام معلوم است به گونه ای که هدایت های فکری و طریق برهانی و هدایت های شهودی و راه عرفانی را لازم، ضروری و کمال مطلوب دانسته و فکر بدون ذکر و فهم بدون مشاهده را به منزله شَبَح شناسی می داند نه مشاهده واقع.(۴)

پس در معرفت شناسی عرفانی استاد عرفان خردگریز، سلوکِ عقل ستیز، عشق منهای عقل مطرح نشده بلکه با هم و در قلمرو وجودی خویش قرار

۱- شرح غررالحکم، ج ۲، ص ۴۸.
۲- عرفان و حماسه، قم، نشر اسراء، ۱۳۷۷، چ ۱، صص ۸۹ و ۹۰.
۳- ر.ك: عرفان و حماسه، قم، نشر اسراء، ۱۳۷۷، چ ۱، ص ۲۳۰.
۴- رك: هدایت در قرآن، تهران، مرکز نشر فرهنگی رجاء، چ ۱، ص ۱۲۵.

دارنـد و ارزش معرفت های عقلانی به اسـتکمال و تبدیل پذیری به معرفت شـهودی دانسـته شد و در جایی دیگر فرمودند اگر عقل به عِقال عشق درآیـد آن هم در جبهه جهاد اکبر عرفانی تبـدیل به «عقل برین» خواهـد شد. لذا می نویسـند: «انسان آنگاه که به مرحله عشق می رسـد تـازه می فهمـد که عقـل حقیقی همان «عقل برین» است که او دارد و دیگران گرفتار عقال و وَهْم اند و آن را عقل می پندارند».(۱)

نکته سوم: در روش عرفانی علامه به دلیل بینش و گرایش عرفانی ایی که داشتند حبّ پیامبر اعظم صلی الله علیه و آله و عترت طاهره اش(ع) نقش محوری در طول محبت الهی دارد لـذا مرقوم داشـته اند: «غایت حرکت حبیّ خداوند، همانا پیدایش انسان کاملی است که حبیب اوست و رسالت حبیب خـدا ترسیم هنـدسه محبت است: «إِن کُنتُمْ تُحِبُّونَ اللّهَ فَاتَّبِعُونِی یُحْبِبْکُمُ اللّهُ»(۲) لذا مزد پیامبری خویش را به دستور محبوب جهان هستی، دوستی عترت طاهرین(ع) خود قرار داد. «قُل لَّا أَسْأَلُکُمْ عَلَیْهِ أَجْرًا إِلَّا الْمَوَدَّهَ فِی الْقُرْبَی».(۳)

نکته چهـارم: در «عرفـان عملی» (بنـا بر همان عرفان قرآنی ـ روایی) سـنت های الهی، نبوی و ولایی اصل است که به حـدیث امام رضا(ع) اسـتناد کردند: «لا یکون مؤمناً حتی یکون فیه ثلاث خصال: سـنه من ربّه و سـنه من نبیّه صلی الله علیه و آله و سنه من ولیّه، فامّا السنّه من ربه فکتمان السرّ، سنه من نبیّه فمداراه الناس اما السنه مِن ولیّه فالصبر فی البأساء و الضرّاء...»(۴) چنان که در بحث «ذکر» نیز حدیث:

۱- تفسیر موضوعی قرآن مجید، ج ۱۱، ص ۷۱.

۲- آل عمران: ۳۱.

۳- شورا: ۲۳؛ سرچشمه اندیشه، قم، نشر اسراء، ۱۳۸۳، چ ۱، ج ۵، صص ۱۰ و ۱۱، اسراء قم، تفسیر نسیم، ج ۸، صص ۲۸۹ ـ ۳۰۱، چ ۱، ۸۵.

۴- بحارالانوار، ج ۲۴، ص ۳۹. ر.ک: تسنیم، ج ۹ـ ص ۱۴۳ـ ۱۴۴، حکمت نظری و عملی در نهج البلاغه، صـص ۱۷ و ۱۸، ج ۳، ۷۹.

«واذكرالله كثيراً، ثم قال اعنى: سبحان الله و الحمدلله و لا اله الا الله و الله اكبر، و ان كان فيه، ولكن ذكر الله عند ما احل و حرم، فـان كان طاعته عمل بها و ان كان معصيه تركها...(۱) بنابراين ذكر علمى و عملى و مبتنى بر شريعت حقّه محمدى صلى الله عليه و آله مبناى سير و سلوك عرفانى است.

نكته پنجم: روش عرفانى استاد را در سيره عملى او كه عمرى در تحصيل، تهذيب نفس، تعليم و تربيت شاگردان، تحقيق و تـأليف و همچنين مسئوليت هـاى قضايى، سياسى ـ اجتماعى از خبرگان رهبرى تا امامت جمعه و حضور فعال و حكيمانه در عرصه سياست و زمان شناسى، پاسخ گويى به سؤالات و شبهات عصرى در حوزه معرفت دينى و فرهنگ اسلامى است، بايد جست وجو كرد كه عرفان نظرى و عملى را توأمان به ظهور رساند و بين خلوت و جلوت جمع كرده است.(۲)

روش او پس از سير از خلق به حق و از حق به حق سير از حق با خلق بالحق بوده و هست و ره آورد سلوكى اش تفسير قرآن، حكمت اسلامى، عرفان قرآنى ـ روايى، روشنگرى هاى فكرى ـ اجتماعى و داشتن درك و درد دين، دين شناسى و ديندارى و «انجام وظيفه» است.(۳)

۱- وسائل الشيعه، ج ۱۱، ص ۲۰۰؛ كتاب الجهاد، باب ۲۳، ح ۲.

۲- ر.ك: مهر استاد (سيرى در سيره علمى و عملى استاد جوادى آملى).

۳- ر.ك: دين شناسى، صص ۴۴ ـ ۴۶.

حقیقت عرفان و روش عارفان

اشاره

حقیقت عرفان و روش عارفان

زیر فصل ها

خانه شیشه ای

۲. راه عرفان تهذیب است

۳. قلب سلیم منبع شناخت شهودی

۴ . عرفان شیعی

۵. عرفان و توحید

۶. روشمندی عرفان اسلامی

معرفی توصیفی یک کتاب از اسناد

خانه شیشه ای

خانه شیشه ای

عرفان سیر الی الله و سیر فی الله است و از سنخ بینش شهودی است نه دانش استدلالی و در صحنه «جهاد اکبر» که جهادی است بین عقل و عشق و والاتر از «جهاد اوسط» یا صحنه مبارزه فضائل و رذائل است حاصل شدنی است.(۱) پس در عرفان حقیقی و راستین یا عرفان صحیح «ریاضت مشروع» اصل است و چنین عرفانی محصول تهذیب روح از راه حجت شرعی است و «عرفان در اسلامِ خاص، یعنی اصول و فروع دینی که توسط حضرت ختمی مرتبت صلی الله علیه و آله نازل شد، مطابق شریعت غرّای نبوی است که به صورت قرآن حکیم و عترت طاهرین(ع) تجلی دارد....»(۲) و سیر و سلوک در عرفان عملی اسلام «سیر من الله، الی الله و فی الله» است و مصداق «مرا همراه و هم راه است یارم» و عارفان مردان خدا هستند که در یک خانه شیشه ای زندگی می کنند و حجاب ها را شناخته و زدوده اند یعنی حجاب شناسی، حجاب ستیزی و سپس حجاب زدایی

۱- سروش هدایت، ج ۲، صص۹۱ _ ۹۲، حیات عارفانه امام علی(ع)، ص ۲۶.

۲- سروش هدایت، ج ۲، ص ۳۰۲.

کردنـد و حجـاب ظلمـانی را به «ترک» و حجـاب نورانی را به «درک» پشت سـر نهـاده و از همه حجـاب های غَفْلت و غَفْوَت رهیده اند.(۱) به تعبیر اسـتاد علامه جوادی آملی: «... شـما فرض کنید کسی در اتاقی زندگی می کند که دارای سقف، کف، در و پنجره و پرده است همه اینهـا نعمت الهی است، امـا اینهـا فقـط خودشـان را نشان می دهنـد، بیرون را نشان نمی دهنـد که پشت این دیوار چه خبر است، اگر کسـی سالنی داشـته باشد که سقف، کف، دیوارها و پرده هایش همه شیشه ای باشد، شیشه قبل از این که بشـکند نشان می دهد پشـتش چه خبر است. خوب فرق پرده و شـیشه چیست؟ هر دو نعمت است منتهی مشـکل پرده این است که فقط خودش را نشان می دهد وقتی پاره شده به دور انداختیم می فهمیم پشـتش چه خبر است. تفاوت عارف با ما این است: ما نعمت سـلامت، عمر، مال و مقام داریم وچهار کلمه درس خوانـده ایم. اما همه اینها برای ما پرده است، پرده نعمت خوبی است اما فقط خودش را نشان می دهد. عارفان در شـیشه زندگی می کنند یعنی در، دیوار و سقف هست، مصون هست ولی بیرونش را هم می بیننـد... در نعمت است ولی نجّار را نشان نمی دهند اما وقتی بشـکند شـما می گویید نجار بیاید، چرا قبل از اینکه بشـکند نمی گویید نجّار بیاید؟ دیوار تا خراب نشود بنّا را نشان نمی دهد، اما شیشه بشکند، یا نشکند بالاخره پشتش را نشان می دهد، مردان الهی در حیطه یک زندگی ساده از نعمت ها برخوردارند اما این نعمت برای

۱- سرچشمه اندیشه، ج ۲، ص ۲۳۸.

آنها پرده نیست...»(۱)

۲. راه عرفان تهذیب است

۲. راه عرفان تهذیب است

«... عرفان علم حصولی (که از راه تحصیل به دست آید) نیست بلکه قسمت عمده آن از راه تهذیب و تزکیه نفس به دست می آید. آنجا که ذات اقدس الهی فرمود: «و یُعلمهم الکتاب و الحکمه و یزّکیهم»(۲) بخش اول مربوط به فقه، اصول، حکمت و امثال اینهاست و بخش دوم یعنی «یزّکیهم» مربوط به عرفان است. اگر کسی آینه جان را شفاف کند و بفهمد این آینه را به کدام سمت بچرخاند، اسرار عالم در آینه وجودش می تابد و به آنها پی می برد.(۳)

تهذیب نفس بهترین راه دستیابی به عرفان حقیقی است و به درس خوانده های حوزه یا دانشگاه اختصاص ندارد...».(۴)

۳. قلب سلیم منبع شناخت شهودی

۳. قلب سلیم منبع شناخت شهودی

اگر سیره و سنت هر کسی بر قلب سلیم او عرضه و با آن تفسیر علمی و توزین عملی شود خویشتن را شهود کرده و زشتی یا زیبایی سیره اش را می شناسد پس معرفت به خود و هماهنگ سازی عقل و قلب و همگرا ساختن دلیل و دل و مراقبت های مستمر و مبتنی بر شریعت حقه داشتن انسان سالك را از هر کژروی و بیراهه جویی باز می دارد و او نه راه را به روی کسی می بنند تا رهزن شود و

۱- پرسش ها و پاسخ های دانشجویان ــ توصیه ها، پرسش ها و پاسخ ها در محضر آیت الله جوادی آملی، ص ۳۳ و ۳۴، دفتر بیستم، چ ۳، ۱۳۸۵، دفتر نشر معارف نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه ها، قم.

۲- جمعه:۲؛ بقره: ۱۲۹ و... .

۳- پرسش ها و پاسخ ها، دفتر بیستم، ص ۹۰ ــ ۹۱ و نسیم اندیشه، دفتر یکم، ۱۱۰ ــ ۱۱۱، چ اول، ۱۳۸۵، اسراء، قم.

۴- نسیم اندیشه، دفتر یکم، ص ۱۱۱ ــ ۱۱۲.

نه کسی می تواند راه او را ببندد.(۱) و در اثر طهارت روح و تقوای باطنی که دارد در شبستان شهود قرار می گیرد و میزان صدق و کذب و حق و باطل و رحمانی یا شیطانی بودن کشف و شهودهایش همانا کشف معصوم(ع) خواهد بود که کشف انسان کامل میزان همه کشف هاست.(۲) یا فرمود: هرگز دستورهای شریعت مباین مشهودات حتمی که منزه از اضغاث احلام و مبرای از هواجس نفسانی و مصون از القای شیطانی است، نخواهد بود، و اُف بر عرفان نمایی که مکشوف های آن مخالف رهنمودهای قرآن و عترت باشد».(۳)

۴ . عرفان شیعی

۴ . عرفان شیعی

«در عرفان شیعی راهی که به ولایت الهی می رسد، از راه ولایت اهل بیت(ع) است. علاوه بر این در عرفان شیعی به همه احکام و دستورات شریعت عمل می شود و در طریقت نیز از ولای این خاندان بگذرد و از آن تجاوز نکند و تنها همین را مسیر راه قرار بدهد، زیرا در روایات ولایت امیرمؤمنان(ع) صراط مستقیم معرفی شده است...».(۴)

انسان باید به احکام ظاهری عمل کند و همه عبادات یا معاملات او براساس شریعت باشد و هم در مسئله رهبری، از ولایت خاندان پیامبر صلی الله علیه و آله تجاوز نکند و آن را مسیر و راه قرار دهد... بنابراین عرفان شیعی در مسیر دین و ولایت

۱- تفسیر انسان به انسان، ص ۲۸، چ ۱، ۱۳۸۴، اسراء، قم.

۲- تفسیر انسان به انسان، ص ۹۶.

۳- سروش هدایت، ص ۳۰۲، تفسیر موضوعی قرآن مجید، ج ۱۳، ص ۱۱۴_ ۱۱۵، چ ۲، ۱۳۷۹، اسراء، قم.

۴- الکافی، ج ۱، ص ۴۱۶.

حرکت می کند...».(۱)

۵. عرفان و توحید

۵. عرفان و توحید

اساس در عرفان نظری «توحیدشناسی» و در عرفان عملی «توحیدیابی» است به تعبیر علامه آملی: «در عرفان عملی، مسیر نیل عارف به توحید اصیل ارائه می شود. در واقع عرفان همان بیان سیر و سلوکِ عارف به سوی توحید محض است...»(۲) «عارف، وقتی موحد است و توحیدش کامل می گردد که نه تنها عارف را که حتی عرفان خود را هم ننگرد، نه تنها احدی را نبیند بلکه خود و عرفان خود را هم ننگرد و فقط «معروف» را ببیند.»(۳) یا می نویسد: «آزادی عارفانه یعنی انسان از هر آنچه رنگ تعلق و تعین پذیرد، آزاد و هیچ چیزی جز ذات اقدس حق برای او جاذبه نداشته باشد... آزادی عرفانی را باید در فضای رَفْض ماسوای الله کاوید، به گونه ای که عارف نه گرفتار تثلیث باشد که عارف و معروف و عرفان را بنگرد و نه در رهن تثنیه که عرفان و معروف را ببیند، بلکه غرق در توحید و در آن غوص می کند و غیر از احد صمد را نمی بیند. در این حال، آزادی عرفانی ناب ظهور می یابد.»(۴)

۶. روشمندی عرفان اسلامی

۶. روشمندی عرفان اسلامی

علامه جوادی آملی عرفان اسلامی را روشمند دانسته و حدیث «من اخلص لله اربعین یوما فجّر الله ینابیع الحکمه من قلبه الی لسانه»(۵)را شاهد آورده اند و از عرفان صائب، صادق و صالح که عرفانی وحی محور، شریعت گرا، عقل مدار، توحیدی ــ

۱- نسیم اندیشه، دفتر یکم، ص ۱۲۲ ــ ۱۲۳.

۲- شمس الوحی تبریزی، ص ۲۷۱.

۳- شمس الوحی تبریزی، ص ۲۸۶.

۴- تفسیر موضوعی قرآن مجید، ج ۱۷، ص ۴۶۹ ــ ۴۷۰، چ ۱، ۱۳۸۷، اسراء، قم.

۵- بحار، ج ۶۷، ص ۲۴.

ولایـی و جهادی ـ اجتهادی است سخن به میان آورده انـد و عرفان عملی را استمرار اخلاق عملی و طریق تزکیه نفس را راه عرفان حقیقی و دستیابی به شهود صادق شمرده اند.(۱) و به شرح و توضیح راه های ریاضت مشروع، معقول و معتدل یعنی: ۱. صمت و سکوت؛ ۲. جوع و گرسنگی؛ ۳. سَهَر، بیـداری و کم خوابی؛ ۴. خلوت معتـدل؛ ۵. دوام ذکر خـدا پرداخته انـد که خاموشـی توأم با تفکر، ترقّب و ارادت قلبی را دارای فوائد اخلاقی ـ سلوکی دانسته اند و مائده عرفانی و عائده شهودی را از طریق آموزه های اسـلامی تحلیل و جوع و نقش آن در حکمت مند شدن و صفا و نورانیت دل، سلامت جسمانی و روحانی را نیز بر پایه آموزه های وحیانی توصیف و توصیه نموده و سَهَر و شب زنده داری را توصیه سالکان کوی معرفت نموده و خلوت و تنهایی معتـدل را از وظایف سالک برشـمرده اند تا انسان گرفتار برون گرایی محض نشده و به درون گرایی و به خود آمدن و بازگشت به خویشـتن نیز اهتمام ورزد و به درک وحدت نیز پرداخته و از حجاب کثرت رهایی یابد و سپس «دوام ذکر خدا» را از دسـتورالعمل های سالک طرح و تبیین کردنـد تا در پرتو شـریعت حقّه محمّـدیه صـلی الله علیه و آله به درک شـهودی و دریافت باطنی معارف اسلامی ـ توحیدی و لقاء رب واصل و نائل گردد.(۲)

۱- سروش هدایت، ج ۲، ص ۹۰ ـ ۹۹ و ص ۳۰۱ ـ ۳۰۷، نسیم اندیشه، دفتر یکم، ص ۱۱۰ ـ ۱۱۳، تفسیر انسان به انسان، ص ۹۴ ـ ۹۷.

۲- سرچشمه اندیشه، ج ۵، ص ۲۱ ـ ۲۶.

معرفی توصیفی یک کتاب از اسناد

اشاره

معرفی توصیفی یک کتاب از اسناد

زیر فصل ها

حیات عارفانه امام علی(ع)

حیات عارفانه امام علی(ع)

حیات عارفانه امام علی(ع)

کتاب یاد شده اثر نوشتاری علامه آیت الله استاد جوادی آملی است که تبیین، تفسیر و توصیف ابعاد مختلف شخصیت علی(ع) با رویکردی عرفانی و قلمی برهانی به رشته نوشته درآمد تا عرفان ناب و عارف حقیقی را در آینه وجود امام عارفان و قبله شاهدان و اسوه سالکان متجلی ساخته و معیار جامعی از حیث مفهومی و معرفت شناختی و مصداقی و پدیدار شناختی فراروی جویندگان صادق عرفان و سلوک عرفانی و تشنه گان وادی معرفت و معنویت قرار دهد که از محکمِ محکمات است تا همه متشابهات ساحت عرفان در پرتو و پناه آن تأویل و تفسیر گردد.

کتاب مذکور از خامه توانای حکیم متأله، فقیه برجسته، مفسر قرآن کم بدیل، عالم آگاه به زمان و خبیر و عارفی سترگ تراوش کرد که همه الفاظ و سطور کتاب حافل و حامل معارف عمیق و آموزه های دقیق و بینش زا و بصیرت آفرین است چه اینکه عرفان ناب را از راه شخصیتی که آیت کبرای خداست به تصویر کشیده و کتاب را در فصل های شش گانه به شرح ذیل تدوین نموده اند.

فصل یکم: حیات و علم، تبیین حیات و پیوند آن با اندیشه و انگیزه آدمی، تقسیم علم به حصولی و حضوری و راهیابی خطا در علم حصولی، میزان سنجش معلومهای حسی و ارزیابی مراتب معرفت مباحث این فصل را تشکیل داده اند.

فصل دوم: تفاوت عرفان با کلام و حکمت؛ امتیاز عرفان از علوم دیگر از نظر روش، جایگاه حیات عارفانه و سنجش آن با حیات حکیمانه، نقش ابزاری

برهان برای عرفان و محدودیت عقل در ارزیابی معارف در این فصل بررسی شده است.

فصل سوم: جهان بینی عارفانه امام علی(ع): در این فصل با استفاده از آیات قرآن و استمداد از سنت معصومان(ع) اثبات شده که جهان بینی امام علی(ع) عارفانه، یعنی شهودی و حضوری بود نه حکیمانه و متکلمانه، یعنی حصولی.

فصل چهارم: سِیَرِه و سنت عارفانه امام علی(ع): بر پایه شهودی بودن جهان بینی امام علی(ع) در این فصل اثبات شده که سیرت و سنت آن امام(ع) در شؤون گوناگون، مانند دعوی، عبادت، دعا، دعوت و تولی و تبری شاهدانه بود.

فصل پنجم: حیات عارفانه امام علی(ع) از منظر اهل البیت(ع): بهترین مُعَرِّفان حیات شاهدانه علوی، اهل بیت عصمت و طهارت(ع) هستند. از این رو با استعانت از سخنان آن بزرگواران حیات عارفانه علی(ع) اثبات و بررسی شده است.

فصل ششم: حیات عارفانه امام علی(ع) از منظر رجال علمی؛ برخی سخنان مُعَرِّفان بشری در باره علی(ع) چونان کلینی، صدرا المتألهین، ابو علی سینا، جاحظ بصری، احمدبن حنبل، خلیل بن احمد و ابن ابی الحدید در این فصل بررسی شده است.

علامه جوادی آملی که از بزرگان علمای حوزه علمیه و اسلام شناسان کم نظیر هستند خود مدرس برجسته حکمت، عرفان، تفسیر و فقه هستند و سالها کتب قویم و صحف رسین در حوزه «عرفان نظری» را تدریس و شرح و تفسیر نموده اند که توجه و مطالعه آثار نوشتاری و گفتاری استاد برای اصحاب معرفت عرفانی و سلوک معنوی مغتنم است و اگر نیم نگاهی به کتاب «شمس الوحی تبریزی» در بحث پیرامون عرفان علامه طباطبایی (رض) هم از جنبه علمی و

هم زاویه عملی داشته باشیم خواهیم یافت که چگونه استاد علامه درصدد تبیین عرفان صائب وصادق از چهره انسان صالح و شاگرد مکتب علوی بر آمده و آیات و روایات را منبع اصلی تبیین و تصویر سازی عرفان ناب اسلامی قرار داده اند و راه های گریز از عرفان های کاذب و دروغین و معرفت های عرفان نما، التقاطی و تجدد گرایانه و عرفانهای صوفیانه و درویشی را نشان داده اند و حتی در برخی از پیام های خویش به کنگره ها و همایش های عرفانی، هوشمندانه نسل جوان تشنه معارف شهودی را رهبری و راهنمایی کرده اند.(۱) که به برخی از قسمت ها اشاره می کنیم: «راه عرفان واقعی از تمام مقاطع راه معرفت شناسی جداست و تحت هدایت و حمایت معرفت وحیانی است که سلطان علوم و ملکه معارف ممکن است...»(۲)

«... بنابراین عرفان را که یک گرایش عملی منتهی به بینش شهودی است باید تحت «ولایت وحی» توجیه نمود و بر آن اعتماد کرد و به آن استناد نموده و به سوی آن گروید...»(۳)

«تفاوت مهم اخلاق و عرفان عملی آن است که محور اخلاق، تحصیل فضیلت انسانی مانند عدل، صدق، امانت، ایثار و احسان است و مدار عرفان عملی تحصیل شهود اسمای حسنای الهی و مظاهر آن از قبیل بهشت و دوزخ و فرشتگانی که بر مستقیمان در توحید فرود می آیند...»(۴)

«حضرت فاطمه (س) با سیره رائج و سنت معصومانه دارج خود اسوه همگان بوده وهست، لیکن در رفتارهای خاص خویش قدوه صنف مخصوص

۱- سروش هدایت، ج ۱، ص ۱۵۵ _ ۱۶۸، ۲۵۲ _ ۲۷۲،ج ۲، ص ۸۹ _ ۱۰۰، ۱۳۳ _ ۱۵۳، ۲۹۱ _ ۳۰۸، ج ۳، ص ۳۲ _ ۵۰، ۷۵ _ ۹۰ و...

۲- سروش هدایت، ج ۲، ص ۹۰.

۳- سروش هدایت، ج ۲، ص ۹۳.

۴- سروش هدایت، ج ۲، ص ۹۶.

است، مثلاً در سیر درونی و ذکر، اسوه عارفان شاهد و در اندیشه و فکر ذهنی، قدوه حکیمان و متکلمان و فقیهان و صاحبان فنون دیگر است.»(۱)

علامه با معرفی مرحوم میرزا علی آقا قاضی به عنوان: «چهره شاخص سیر و سلوک صالحانه عصر اخیر...»(۲) نوشته اند:

«عرفان دراسلام خاص، یعنی اصول و فروع دینی که توسط حضرت ختمی مرتبت صلی الله علیه و آله نازل شد مطابق شریعت غرّای نبوی است که به صورت قرآن حکیم و عترت طاهرین صلی الله علیه و آله تجلی دارد و عقل استدلالی که منزه از قیاس و خیال و گمان و وهم است، چراغ صراط دین است تا با آن سراج این صراط دیده و پیمودن شود، چه اینکه شهود ناب که محصول تزکیه نفس برابر شریعت است و نتیجه آن مطابق با احکام مأثور و سنت معصومان(ع) است، در حد خود برای شاهد امین معتبر است...» درباره عرفان صحیح که محصول تهذیب روح از راه حجت شرعی است می توان گفت که هرگز دستورهای شریعت مباین مشهودات حتمی که منزه از اضغاث احلام و مبرای از هواجس نفسانی و مصون از القاهای شیطانی است، نخواهد بود و اف بر عرفان نمایی که مکشوف های آن مخالف رهنمودهای قرآن و عترت باشد.»(۳)

«... هماهنگی شعور و شور، عرفان و برهان در فِنای قرآن، سهم تعیین کننده ایی در تعدیل جناح علم و عمل، و در تسریع پرواز مرغِ باغ ملکوت از

۱- سروش هدایت، ج ۲، ص ۱۵۷.

۲- سروش هدایت، ج ۲، ص ۲۹۱.

۳- سروش هدایت، ج ۲، ص ۳۰۱ _ ۳۰۲.

سکوی ناسوت تا اوج عروج جبروت خواهد داشت.»(۱)

«روشمند بودن عرفان از حدیث معروف «من اخلص لله اربعین یوماً فجرالله ینابیع الحکمه من قلبه الی لسانه»(۲) که در جوامع روایی فریقین آمده است، می توان استنباط کرد، زیرا حکمت که خیر کثیر است در مدرسه اخلاص فراهم می گردد و کوثر معرفت از چشمه زلال خلوص می جوشد...»(۳)

«برای صیانت آسمان عارفان از عروج کاذبانه کسی که «نهاد دام و سرحقه باز کرده» همواره عارفان واصلی چون سید حیدر آملی (قدس سره) به عنوان حَرَس الهی پاسداری می نماید، تا هرگز سیئات مدعیان دروغین، به حسنات سالکان واصل نیامیزد و آنان که «هزار نکته باریک تر از مو» را شکافتند و یافتند و ساختند و پرداختند، به جرم داعیه داران قلندری که تنها گواه عرفان آنان گیسوی درازشان است، مورد بی مهری قرار نگیرند و تشنه کامان زلال را از زاد راه این پرهیزکاران پرمحتوا و بی ادعا محروم نکنند...»(۴)

علامه جوادی آملی اگرچه فرق فاحشی بین سلوک اخلاقی و سلوک عرفانی می بیند لکن سلوک اخلاقی در اخلاق عملی را مقدمه واجب سلوک عرفانی یا عرفان عملی دانسته و طَفْره را در این طی مقامات اخلاقی و رسیدن به ساحت عرفان و سپس سلوک عرفانی طبق برهان عقلی و تجریدی محال می داند به همین دلیل «فن اخلاق» را برای پرورش مجاهد نستوه «جهاد اوسط» و فن

۱- سروش هدایت، ج ۳، ص ۲۵۴.

۲- بحار، ج ۶۷، ص ۲۴.

۳- سرچشمه اندیشه، ج ۵، ص ۲۴، چ اول، ۱۳۸۳ ش،اسراء، قم.

۴- سرچشمه اندیشه، ج ۵، ص ۷۰.

عرفـان را برابر پرورش سـلحشور مقاوم «جهاد اکبر» معرفی می کنـد.(۱) به همین وزان مبـاحث فلسـفه اخلاـقی، علم اخلاقی و اخلاق را بصورت نظام منـد مطرح کردنـد.(۲) و سـپس اخلاق را از دیـدگاه فارابی و ابن سـینا مورد بررسـی قرار دادند.(۳) تا مقـدمه بحث از «مقامات عارفان» و تفسـیر دقیق و عمیق آن در نگاه ابن سـینا فراهم سازی شـده و سـیر و سـلوک عارفان را در مراحل مختلف ابتـدا، اوسط،انتها بررسـی کنـد و همه آنها را در پرتو و مسـیر شـریعت تحلیل نمایـد و بفرمایـد: «اگر تهذیب و تزکیه، بر خلاف مسیر شرع باشد، چنین ریاضتی باطل است، یعنی سیر و سلوک جز با انجام واجبات و مستحبات از یک سو و ترک محرمـات و مکروهات از سوی دیگر، قابل قبول نیست و بازدهی هم نـدارد.»(۴) و آنگاه به گزارش شـیرین و دلنشین بر پایه حکمت و عرفان و معارف وحیانی از «رساله الطیر» ابن سـینا ارائه نماید. تا نوبت به طرح تحول علم اخلاق در اندیشه های صدرالمتألهین برسد و بحث حرکت جوهری و ملکات وجودی انسان بر محور آراء ایشان نیز تبیین اجمالی گردد.(۵)

آری علاـمه بـا اهتمـام به بحث هـای فلسـفی اخلاق و اخلاق فلسـفی، اخلاق نقلی و عرفانی را نیز در بحث های موانع نظری و عملی سیر و سلوک با تکیه بر آیات و احادیث بسیار جالب، جاذب و ژرف و کاربردی مطرح فرمودند(۶)، تا

۱- حیات عارفانه امام علی(ع)، ص ۲۶، چ دوم، ۱۳۸۱ ش، اسراء، قم.

۲- ر.ک: تفسیر موضوعی قرآن مجید، ج ۱۰، ص ۲۱ _ ۲۷۹، چ سوم، ۱۳۷۹ ش، اسراء، قم.

۳- تفسیر موضوعی قرآن مجید، ج ۱۰، ص ۲۷۳ _ ۲۷۹.

۴- تفسیر موضوعی قرآن مجید، ج ۱۰، ص ۲۹۵.

۵- تفسیر موضوعی قرآن مجید، ج ۱۰، ص ۳۲۳ _ ۳۲۷.

۶- تفسیر موضوعی قرآن مجید، ج ۱۱، ص ۲۱ _ ۲۱۹، چ سوم، ۱۳۷۹ ش، اسراء، قم.

بتوانـد مقامـات عارفان و مراحل و سـیر و سـلوک آنان را این بار بر محور اوصاف الاشـراف خواجه نصـیرالدین طوسـی بسـیار متین، معقول و با ادبیات نوآمد بررسی نماید.(۱)

به هرحال عرفانی که علامه جوادی آملی معرفی می نماید دارای ویژگی های ذیل می باشد:

۱. عرفان قرآن مدار و وحی محور است.(۲)

۲. عرفان مبتنی بر معرفت نفس، مراقبت نفس و محاسبت نفس است.(۳)

۳. تزکیه نفس، تذکیه عقل و تضحیه نفس.(۴)

۴. شهود فقر ذاتی(۵)

۵. حجاب زدایی که مهمترین آن «حجاب خود» است.(۶)

۶. عبودیت گرایی که روح حاکم بر عرفان عملی است.(۷)

۷. توحید محوری.(۸)

۱- تفسیر موضوعی قرآن مجید، ج ۱۱، ص ۲۲۳ _ ۴۱۲.

۲- تفسـیر موضوعی قرآن مجید، ج ۳، ص ۱۲۹، چ اول، ۱۳۸۱ ش، اسـراء، قم. ج ۱۷، ص ۱۱۱، چ اول، ۱۳۸۷ ش اسراء، قم، دین شناسی ص ۸۲، چ اول، حق و تکلیف، ص ۱۳۱، چ اول، ۱۳۸۴، سروش هدایت، ج ۳، ص ۲۵۴. ج ۲، ص ۳۰۱ _ ۳۰۲.

۳- تفسیر موضوعی قرآن مجید، ج ۱۵، ص ۱۵، ۳۹، ۴۲، چ اول، ۱۳۷۲ش، اسراء، قم. علی بن موسی الرضا، والقرآن الحکیم، ج ۱، ص ۱۹۶. تفسیر موضوعی ج ۲ ص ۱۳ و ص ۱۹۸ _ ۱۹۰، ۱۶۱ _ ۱۶۸، ج ۴، ص ۲۸۱، تسنیم، ج ۵، ص ۴۷۲ _ ۴۸۲.

۴- تفسـیر موضـوعی قرآن مجیـد، ج ۱۱، ص ۶۸ _ ۷۱، ۱۹۰ _ ۲۰۹، ۲۹۰ _ ۲۹۴،ج ۱۰، ص ۲۰۱ _ ۲۰۹، شمس الوحی تبریزی، ص ۲۸۳ _ ۲۸۷ و....

۵- تفسیر موضوعی قرآن مجید، ج ۱۰، ص ۲۸۷ و...

۶- تفسیر موضوعی قرآن مجید، ج ۱۰،ص ۲۰۲ و ۲۰۷ _ ۲۰۹ و ص ۲۶۰، ج ۱۱، ص ۵۵ _ ۵۶، ۲۸۷ _ ۴۱۱.

۷- ادب فنای مقربان، ج ۲، ص ۳۹۴، ۴۱۳.

۸- تفسیر موضوعی قرآن مجید، ج ۱۷ع ص ۴۷۰، تسنیم،ج ۱ع ص ۴۸۷ _ ۴۸۸، تفسیر موضوعی، ج ۱۱، ص ۲۲۳.

۸. شریعت محوری(۱)

و اینک فرازهایی از کتاب «حیات عارفانه امام علی(ع):

* «عرفان نظری که در آن عصاره مشهودهای عارف به زبان برهان ارائه می گردد، در قله هرم علوم استدلالی قرار دارد و فن عرفان عملی ورود در میدان نبرد اکبر، یعنی جبهه گرم و نَفَس گیر مبارزه بین عقل و قلب، بین حکمت و عرفان، بین معقول و مشهود و بین فهمیدن و دیدن است.»(۲)

* «علی بن ابیطالب(ع) که خود عمود دین است، نماز را که مصداق دیگری از عمود دین است، شهود الهی و زیارت معبود می داند. کسی که به زیارت جمیل محض نایل می شود هرگز خود را نمی بیند، چه رسد به شهود خود. قهراً موجودات دیگر در منظر او در محاقند».

چنین عارف شاهدی نه سوداگرانه خدا را می پرستد، و نه بردگانی او را عبادت می کند، بلکه آزادانه وی را می پرستد به طوری که نه تنها از هر چه رنگ «تعلق، دارد آزاد است، بلکه از هر چه صبغه «تعین» دارد حرّ است.»(۳)

«برای سالک ساعی شرایط فراوانی است که برخی از آنها اوصاف پنج گانه معروف است؛ صمت، جوع، سهر، خلوت و داوم ذکر:

صمت و جوع و سهر و عزلت و ذکری به دوام

ناتمام مان جهان را کند این پنج تمام(۴)

* کسی که آیت و وسمه صدیقین را دارد به حیات عارفانه زنده است، چنین شخصی توان احیای مآثر و آثار خدا و پیامبر او را دارد و از آسیب هر

۱- تفسیر موضوعی، ج ۱۰، ص ۲۹۵،دین شناسی، صص ۶۶ _ ۷۴، چ اول، ۱۳۸۱ش، اسراء، قم.

۲- حیات عارفانه امام علی(ع)، ص ۵۹.

۳- حیات عارفانه امام علی(ع)، ص ۶۳.

۴- حیات عارفانه امام علی(ع)، ص ۷۲.

گونه عیب و نقص اخلاقی منزه است. از این رو قلب او هم اکنون در بهشت به سر می برد و بهشتی است و اعضاء و جوارح او به انجام وظائف فردی و اجتماعی خود مشغول است...»(۱)

* «چون عرفان ناب، سلطان کمال های علمی و عملی دیگر است، لذا با سنت و سیرت جامع آن حضرت(ع) تغذیه علمی و عملی همه علاقمندان به معارف الهی تأمین خواهد شد، زیرا هر کمال برتر همه مزایای مادون خود را دارد، ولی مزیت کمال برتر از خود را ندارد. حیات متکلمانه یا حکیمانه گرچه توان تأمین نیازهای علمی و عملی عابدان، زاهدان،... را دارد، لیکن قدرت رفع نیاز عارفان را ندارد، ولی حیات عارفانه توان تأمین همه نیازهای مزبور را داراست. از این رو علی بن ابی طالب(ع) در این باره به عنوان اصل جامع چنین فرمود: «انّی لمن قوم لاتأخذوهم فی الله لومَه لائم سیماهم سیما الصدیقین و کلامهم کلام الابرار، عمار اللیل و منار النهار، مستمسکون بحبلٍ القرآن، یحیون سنن الله و سنن رسوله، لایستکبرون و لا یعلون، ولایغلّون، و لایفسدون، قلوبهم فی الجنان و اجسادهم فی العمل(۲)»(۳)

آری علامه جوادی آملی در هر فرصتی در ابحاث تفسیری، حکمی، عرفانی، کلامی ــ فقهی، حدیثی و حتی مباحث فرهنگی، سیاسی ــ اجتماعی همه هَمّ خویش را تبیین، تعلیل و تحلیل معارف قرآن و اهل بیت(ع) نهاده و عرفان ناب اسلامی که از معارف بلند مرتبه و عمق مدار است را چنانکه بایسته و شایسته بود طرح و تحلیل و به پرسشها و شبهات بصورت مستقیم و غیرمستقیم پاسخ

۱- حیات عارفانه امام علی(ع)، ص ۷۵.

۲- نهج البلاغه، ح ۱۹۲.

۳- حیات عارفانه امام علی(ع)، ص ۷۴.

داده و به دلالت های بالمطابقه، بالتضمن و بالالتزام مبانی معرفت شناختی و معیار شناختی عرفان قرآنی _ اهل بیتی(۱) و معارف عرفانی _ جهادی، حماسی که عقلانیت گرانه و عدالت گسترانه بود را در ثوب و صحابت قیام کربلایی و نهضت عاشورایی(۲) و مباحث سیر و سلوک و هدایت گرانه را در بحث های عمومی(۳) نشان داده اند و امام خمینی (رض) را به عنوان حکیم عارف و فقیه سالک الی الله و واصل که جامع غیب و شهود و اسوه سالکان و عارفان از شاگردان مکتب قرآن و عترت(ع) است معرفی و سیره عرفانی او را تبیین و توصیه کردند.(۴)

۱- ر.ك: تفسیر موضوعی قرآن مجید، ج ۱۳، ص ۱۱۲ _ ۱۱۵، ۱۱۷ _ ۱۲۷، چ دوم، ۱۳۷۹ش، اسراء، قم.

۲- ر.ك: حماسه و عرفان، چ اول، ۱۳۷۷ ش. ________________________.

۳- ر.ك: نسیم اندیشه، ج ۱، ص ۱۰۹ _ ۱۷۷، چ اول، ۱۳۸۵، ش، ________________________.

۴- ر.ك: بنیان مرصوص، ص ۳۷ _ ۱۷۳، چ دوم، ۱۳۷۸ش، اسراء، قم.

نتیجه گیری

نتیجه گیری

عرفان «شناخت و شهود» ذات حق و اسمای حسنای الهی و تعینات اوست که با درک و دریافت «هوالاول و الاخر و الظاهر و الباطن»(۱) و همخوان و همراه کردن دلیل و دل یا برهان و شهود بر محور قرآن و تحت ولایت وحی است و اساس و ارکان آن همانا توحید ناب و موحد کامل است چه اینکه هندسه معرفت و حبت به معروف و محبوب حقیقی در صراط مستقیم و سلوک نبوی، علوی و ولوی ترسیم و تصویر شده است و مغزای آن «عبودیت محض» و مکانیسم آن «تصعید تکاملی» که در هندسه الهی و توحیدی «عمودی» است نه «افقی» و با جغرافیای جان و نه جسم پیوند خورده است می باشد تا انسان رفعت مقام و عروج به «مکانت برتر» یابد و به تنظیم رابطه های «خود با خدا»، «خود با خود»، «خود با جامعه»، «خود با جهان» در پرتو رابطه وجودی اش با انسان کامل مکمل معصوم(ع) بپردازد و امام محراب حیات طیبه اش عقل سلیم و وحی مبین و دل بیدار و بینا قرار گیرد تا نه در دام افراط و نه در درّه تفریط گرفتار نیاید و همواره اعتراف به جهل و اقرار به عجز خویش در ساحت معرفت به خداوند متعال و

۱- حدید: ۴.

عبودیت در برابر او نماید و فقر وجودی و نیاز نفسی و ربط محض وجودی اش را شاهد باشد.

عرفانی که علامه جوادی آملی بر پایه قرآن و عترت(ع) نشان داده و نهال آن را در سرزمین دل های مستعد نشانده است عرفانی است که گفتمان مسلط بر آن «عبودیت محض»، نیل به مقام و مرتبه «ولایت الهیّه» در پرتو قرب وجودی به حق است و دکترین پویا و پایای آن شریعت حقه محمدیه صلی الله علیه و آله و مدل جاودانه و جهانی اش سنت و سلوک محمدی صلی الله علیه و آله و سیره علوی(ع) و صراط سویّ و قویم ولوی است تا هرگز اعوجاج کژ راهه هایی و ضلالت و زلت و ذلتی حادث و واقع نگردد. عرفانی که آن اسلام شناس معاصر معرفی فرمودند توحید مدارانه و ولایت گرفته است و با هویت اصیل انسان که در تعریف وحیانی «حی متاله» است تفسیرپذیر و تحقق یابنده خواهد بود لذا معرفت نفس شهودی، مراقبت نفس دائمی و ناظر به مقامات معنوی و محاسبت نفس معطوف به اسفار سلوکی مؤلفه های درون _ ذاتش و «اعتدال»، جامعه گرایی و درد خدمت و شفقت خلق برای خالق داشتن، حماسه و حضور کارآمد، ریاضت مشروع، معقول و مقبول گواهان برون ذات و تجلیات در سیر و سلوک الی الله و فی الله خواهند بود.

عرفان وحیانی «روشمند»، نظام مند و دست یافتنی و تأمین کننده حیات عقلانی و طیبه انسان و فرهنگ و تمدن ساز و زندگی پرداز است.

عرفانی که علامه جوادی آملی معرف آن هستند تنها از سرزمین وحی تغذیه شده و به مثابه شجره طیبه و طوبایی است که ثمره توحیدی _ ولایی می دهد و انسان مهذب مسئول و اهل جهاد و اجتهاد و خرد و خرابات می پرورد که آن را تنها تحقیق نفرمودند بلکه تحقق بخشیدید و خود به عنوان شاگرد مکتب وحی الگویی تمام عیار در ساحت فهم و شهود، سلوک و سیاست، حکمت و معرفت،

برهان و عرفان و فقه و فنا شده اند و از عالمان ربانی و حکیمان متأله و عارفان قرآنی اند. او که بنیان مرصوص عرفان شیعی را در بیان و بنان و وحدت شریعت، طریقت و حقیقت، دانایی و دارایی و گوش و آغوش به نمایش گذاشتند تا شاخص ها و معیارهای آسیب شناسی و آسیب درمانی و آفت شناسی و آفت ستیزی تا آفت زدایی از حریم عرفان صحیح و صائب و ساحت معنویت صادق و صالح را ارائه نمایند. به امید پژوهش و پردازش، تحصیل بینش و گرایش عرفان ناب محمدی صلی الله علیه و آله و ظهور محیی دین و دینداری و مصلح اجتماعی و تحقق دهنده عقلانیت جامع و عدالت کلی یعنی حضرت بقیه الاعظم(ع) مهدی موعود موجود.

«اللهم عرّفنی نفسک فانک ان لم تعرفنی نفسک لم اعرف رسولک، اللهم عرّفنی رسولک فانک ان لم تعرفنی رسولک لم اعرف حجتک، اللهم عرّفنی حجتک فانک ان لم تعرفنی حجتک ضللت عنی دینی».

والحمدالله رب العالمین

کتاب نامه

قرآن کریم

نهج البلاغه

۱.پرسش ها و پاسخ ها در محضر آیت الله جوادی آملی، دفتر بیستم، چ سوم، ۱۳۸۵ش، دفتر نشر معارف، نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه ها، قم.

۲.جوادی آملی، عبدالله، بنیان مرصوص، چ دوم، ۱۳۷۸ش، اسراء، قم.

۳.جوادی آملی، عبدالله، تسنیم، ج ۱، چ دوم، ۱۳۷۹ش، اسراء، قم.

۴.جوادی آملی، عبدالله، تسنیم، ج ۵، چ دوم، ۱۳۷۹ش، اسراء، قم.

۵.جوادی آملی، عبدالله، تسنیم، ج ۸، چ اول، ۱۳۸۵ش، اسراء، قم.

۶.جوادی آملی، عبدالله، تسنیم، ج ۹، چ دوم، ۱۳۸۵ش، اسراء، قم.

۷.جوادی آملی، عبدالله، تفسیر انسان به انسان، چ اول، ۱۳۸۴ش، اسراء، قم.

۸.جوادی آملی، عبدالله، تفسیر موضوعی قرآن مجید، ج ۱۰، چ اول، ۱۳۷۹ش، اسراء، قم.

۹.جوادی آملی، عبدالله، تفسیر موضوعی قرآن مجید، ج ۱۱، چ سوم، ۱۳۷۹ش، اسراء، قم.

۱۰.جوادی آملی، عبدالله، تفسیر موضوعی قرآن مجید، ج ۱۴، چ دوم، ۱۳۸۱ش، اسراء، قم.

۱۱.جوادی آملی، عبدالله، تفسیر موضوعی قرآن مجید، ج ۱۵، چ اول، ۱۳۷۲ش، اسراء، قم.

۱۲.جوادی آملی، عبدالله، تفسیر موضوعی قرآن مجید، ج ۱۶، چ اول، ۱۳۸۳ش، اسراء، قم.

۱۳.جوادی آملی، عبدالله، تفسیر موضوعی قرآن مجید، ج ۱۷، چ اول، ۱۳۸۷ش، اسراء، قم.

۱۴.جوادی آملی، عبدالله، تفسیر موضوعی قرآن مجید، ج ۲، چ اول، ۱۳۸۳ش، اسراء، قم.

۱۵.جوادی آملی، عبدالله، تفسیر موضوعی قرآن مجید، ج ۳، چ اول، ۱۳۸۳ش، اسراء، قم.

۱۶.جوادی آملی، عبدالله، تفسیر موضوعی قرآن مجید، ج ۹، چ اول، ۱۳۸۰ش، اسراء، قم.

۱۷.جوادی آملی، عبدالله، حکمت نظری و عملی در نهج البلاغه، چ سوم، ۱۳۷۹ش، اسراء، قم.

۱۸.جوادی آملی، عبدالله، حماسه و عرفان، چ اول، ۱۳۷۷ش، اسراء، قم.

۱۹.جوادی آملی، عبدالله، حیات عارفانه امام علی(ع)، چ دوم، ۱۳۸۱ش، اسراء، قم.

۲۰.جوادی آملی، عبدالله، دین شناسی، چ اول، ۱۳۸۱ش، اسراء، قم.

۲۱.جوادی آملی، عبدالله، سرچشمه اندیشه، ج ۱، چ اول، ۱۳۸۲ش، اسراء، قم.

۲۲.جوادی آملی، عبدالله، سرچشمه اندیشه، ج ۲، چ اول، ۱۳۸۲ش، اسراء، قم.

۲۳.جوادی آملی، عبدالله، سرچشمه اندیشه، ج ۲، چ اول، ۱۳۸۲ش، اسراء، قم.

۲۴.جوادی آملی، عبدالله، سرچشمه اندیشه، ج ۵، چ اول، ۱۳۸۳ش، اسراء، قم.

۲۵.جوادی آملی، عبدالله، سرچشمه اندیشه، ج ۶، چ اول، ۱۳۸۴ش، اسراء، قم.

۲۶.جوادی آملی، عبدالله، سروش هدایت، ج ۱، چ اول، ۱۳۸۰ش، اسراء، قم.

۲۷.جوادی آملی، عبدالله، شمس الوحی تبریزی، چ اول، ۱۳۸۶ش، اسراء، قم.

۲۸.جوادی آملی، عبدالله، شمیم اندیشه دفتر یکم، چ اول، ۱۳۸۵ش، اسراء، قم.

۲۹.جوادی آملی، عبدالله، علی بن موسی الرضا(ع) و القرآن الحکیم، ج ۱، چ اول، ۱۳۸۴ش، اسراء، قم.

۳۰.جوادی آملی، عبدالله، عین نضاخ (شرح تمهید القواعد ابی ترکه)، ج ۱، چ اول، ۱۳۸۷ش، اسراء، قم.

۳۱.جوادی آملی، عبدالله، مهر استاد (سیری در سیره علمی و عملی استاد جوادی آملی)، چ اول، ۱۳۸۴ش، اسراء، قم.

۳۲.جوادی آملی، عبدالله، هدایت در قرآن، چ اول، ۱۳۸۵ش، مرکز نشر فرهنگی رجاء، تهران.

۳۳.حر عاملی، محمد بن حسن، وسائل الشیعه، ج ۱۱، مؤسسه آل البیت(ع)، داراحیاء التراث، ۱۴۱۴ق.

۳۴.صدرای شیرازی، محمد بن ابراهیم، الاسفار، ج ۳، انتشارات دارالمعارف

الاسلامیه، تهران، ۱۳۷۹ش.

۳۵.کلینی، محمد بن یعقوب، الکافی، تصحیح علی اکبر غفاری، بیروت، ۱۴۰۱ق.

۳۶.مجلسی، محمدباقر، بحارالانوار، بیروت، داراحیاء التراث العربی، ۱۴۰۳ق.

۳۷.مجلسی، محمدباقر، مرآه العقول، تحقیق هاشم رسولی محلاتی، انتشارات دارالکتب الاسلامیه، تهران، ۱۳۶۳ش.

درباره مرکز

بسمه تعالی

هَلْ يَسْتَوِی الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ

آیا کسانی که می‌دانند و کسانی که نمی‌دانند یکسانند ؟

سوره زمر/ ۹

مقدمه:

موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان، از سال ۱۳۸۵ هـ.ش تحت اشراف حضرت آیت الله حاج سید حسن فقیه امامی (قدس سره الشریف)، با فعالیت خالصانه و شبانه روزی گروهی از نخبگان و فرهیختگان حوزه و دانشگاه، فعالیت خود را در زمینه های مذهبی، فرهنگی و علمی آغاز نموده است.

مرامنامه:

موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان در راستای تسهیل و تسریع دسترسی محققین به آثار و ابزار تحقیقاتی در حوزه علوم اسلامی، و با توجه به تعدد و پراکندگی مراکز فعال در این عرصه و منابع متعدد و صعب الوصول، و با نگاهی صرفا علمی و به دور از تعصبات و جریانات اجتماعی، سیاسی، قومی و فردی، بر مبنای اجرای طرحی در قالب « مدیریت آثار تولید شده و انتشار یافته از سوی تمامی مراکز شیعه» تلاش می نماید تا مجموعه ای غنی و سرشار از کتب و مقالات پژوهشی برای متخصصین، و مطالب و مباحثی راهگشا برای فرهیختگان و عموم طبقات مردمی به زبان های مختلف و با فرمت های گوناگون تولید و در فضای مجازی به صورت رایگان در اختیار علاقمندان قرار دهد.

اهداف:

۱.بسط فرهنگ و معارف ناب ثقلین (کتاب الله و اهل البیت علیهم السلام)

۲.تقویت انگیزه عامه مردم بخصوص جوانان نسبت به بررسی دقیق تر مسائل دینی

۳.جایگزین کردن محتوای سودمند به جای مطالب بی محتوا در تلفن های همراه ، تبلت ها، رایانه ها و ...

۴.سرویس دهی به محققین طلاب و دانشجو

۵.گسترش فرهنگ عمومی مطالعه

۶.زمینه سازی جهت تشویق انتشارات و مؤلفین برای دیجیتالی نمودن آثار خود.

سیاست ها:

۱.عمل بر مبنای مجوز های قانونی

۲.ارتباط با مراکز هم سو

۳.پرهیز از موازی کاری

۴.صرفا ارائه محتوای علمی

۵.ذکر منابع نشر

بدیهی است مسئولیت تمامی آثار به عهده ی نویسنده ی آن می باشد .

فعالیت های موسسه :

۱.چاپ و نشر کتاب، جزوه و ماهنامه

۲.برگزاری مسابقات کتابخوانی

۳.تولید نمایشگاه های مجازی: سه بعدی، پانوراما در اماکن مذهبی، گردشگری و...

۴.تولید انیمیشن، بازی های رایانه ای و ...

۵.ایجاد سایت اینترنتی قائمیه به آدرس: www.ghaemiyeh.com

۶.تولید محصولات نمایشی، سخنرانی و...

۷.راه اندازی و پشتیبانی علمی سامانه پاسخ گویی به سوالات شرعی، اخلاقی و اعتقادی

۸.طراحی سیستم های حسابداری، رسانه ساز، موبایل ساز، سامانه خودکار و دستی بلوتوث، وب کیوسک، SMS و...

۹.برگزاری دوره های آموزشی ویژه عموم (مجازی)

۱۰.برگزاری دوره های تربیت مربی (مجازی)

۱۱. تولید هزاران نرم افزار تحقیقاتی قابل اجرا در انواع رایانه، تبلت، تلفن همراه و... در ۸ فرمت جهانی:

۱.JAVA

۲.ANDROID

۳.EPUB

۴.CHM

۵.PDF

۶.HTML

۷.CHM

۸.GHB

و ۴ عدد مارکت با نام بازار کتاب قائمیه نسخه :

۱.ANDROID

۲.IOS

۳.WINDOWS PHONE

۴.WINDOWS

به سه زبان فارسی ، عربی و انگلیسی و قرار دادن بر روی وب سایت موسسه به صورت رایگان .

درپایان :

از مراکز و نهادهایی همچون دفاتر مراجع معظم تقلید و همچنین سازمان ها، نهادها، انتشارات، موسسات، مؤلفین و همه

بزرگوارانی که ما را در دستیابی به این هدف یاری نموده و یا دیتا های خود را در اختیار ما قرار دادند تقدیر و تشکر می نماییم.

آدرس دفتر مرکزی:

اصفهان -خیابان عبدالرزاق - بازارچه حاج محمد جعفر آباده ای - کوچه شهید محمد حسن توکلی -پلاک ۱۲۹/۳۴- طبقه اول

وب سایت: www.ghbook.ir

ایمیل: Info@ghbook.ir

تلفن دفتر مرکزی: ۰۳۱۳۴۴۹۰۱۲۵

دفتر تهران: ۸۸۳۱۸۷۲۲ ـ ۰۲۱

بازرگانی و فروش: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

امور کاربران: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

قائمیه
مرکز تحقیقات رایانه ای
اصفهان
www
برای داشتن کتابخانه های تخصصی
دیگر به سایت این مرکز به نشانی
www.Ghaemiyeh.com
www.Ghaemiyeh.net
www.Ghaemiyeh.org
www.Ghaemiyeh.ir
مراجعه و برای سفارش با ما تماس بگیرید.
۰۹۱۳ ۲۰۰۰ ۱۰۹